

ŠVIIESA

SPALIS - LAPKRITIS - GRUODIS, 1950

No. 4

STASYS JASILIONIS

1892—1950

“ŠVIESA”

(The Light)

Political, Scientific and Literary Quarterly Magazine, published by American Lithuanian Workers
Literary Society, 110-12 Atlantic Ave., Richmond Hill 19, N. Y.

Editorial Board: R. Mizara, A. Bimba, J. Gasiunas.
Managing Editor—Anthony Bimba.

Subscription rates: \$1.00 a year; single copy 25c.

Entered as second class matter at the Post Office at Jamaica, New York under the Act of March 3, 1879

TURINYS 1950 METŲ

No. 1

Pirmoji 20-tojo šimtmečio pusė. A. B.	3
In Memoriam. Eilėraštis. Kaspas Sūnus	5
Kovotojas Alfonsas Marma. A. Valvuskas	6
Ties Dirbtuvių Vartais. Eilėraštis. Audra Audronis	10
Skausmuose jie gimdė savo uniją. S. Sasna	11
Brazilijos kritusiems karžygiams. Sakalas	13
Žinok. Eilėraštis. Stasys Jasilionis	14
Apsiklojo. Eilėraštis. Stasys Jasilionis	14
Dar tvirčiau stovėsiu. Eilėraštis. V. Valsiūnienė	14
I. P. Pavlovo gyvenimas ir darbai. Prof. Vl. Lašas	15
Pirmieji kolūkiniai metai Lietuvoje. K. Liaudis	17
Abraham Lincolnas ir jo kovos. K. Steponavičius	19
Pažvelgus į netolimą istoriją. D. M. Solomskas	24
Upė išsiveržia. M. Sluckis	27
Tarybų Lietuvoje	30
Nenugalimos ugnivietės. J. Dovydaitis	32
Mano atsiminimai apie kovotoją. C. I. Horta	35
Tau tėvynėn keliai atvirai. Eil. Juozas Macevičius	36

No. 2

35 metų sukakties proga. Kazys Steponavičius	39
Sakinimas. Eilėraštis. Pimenas Pančanka	41
Atsižymėję lietuvių meno veikėjai. Vyt. Pečiūra	42
Mokslas, žmogus ir religija. Prof. Dr. J. Matulis	44
Pavasario vėliavos. Eilėraštis. Antanas Venclova	48
Nauja Rojaus Mizaros novelė. Dr. A. Petrika	49
Lietuvių kalbos senumas. V. Tauras	51
Logika žmogaus galvoje ir veikime.	58
D. M. Solomskas	58
V. Valsiūnienės eil. rinkinys. Stasys Jasilionis	61
Pelėda, asilas ir saulė. Eilėraštis. K. Krapika	62
Vėliausi literatūros leidiniai Lietuvoje	63
Jūros pakrantėj. Eil. Stasys Jasilionis	64
Gelonojo velnio miestas	65
Meilė. Eilėraštis. Antanas Venclova	71
Pavasario žingsniai. Eilėraštis. Juoz. Macevičius	71
Klaipėda. Eilėraštis. Vladas Grybas	71
Vasaros diena. Eilėraštis. Piatro Glebka	72
Zemė maitintoja. Eilėraštis. Juozas Macevičius	72

No. 3

Mūsų žingsniai. Eilėraštis. Stasys Jasilionis	75
Taikos, taikos—visi mes trokštam. Eilėraštis.	
J. Kaškaitis	76
35-rių metų sukakties proga. A. Bimba	77
Nutilo liaudies vytyrys. Eilėraštis. A. Žvaigas	85
L.L.D.—mūsų pažangos švytyrys. J. Kaškaitis	86
Mūsų daina. Eilėraštis. J. Andriuskevičius	88
Kalabrijos žemė. Eilėraštis. R. Baranikas	88
Krist. Donelaitis ir jo kūryba. Dr. A. Petrika	89
Lietuvos kultūros suklestėjimas. Jonas Bučas	94
Rytojus. Eilėraštis. Aleksys Churginas	95
Rabino viltis prieš saulėleidį. Villiers de L'sle Adam	96
Dominikas Lekavičius. Jūsų Draugas	98
Ižymioji lietuvių tautos poetė. Jonas Šimkus	99
Kovotojas, mąstytojas, revoliucionierius.	
L. Timofiejevas	101
Knygininkas. J. Dovydaitis	104
Ant Nemuno. Eilėraštis. Vladas Grybas	108
Nykus motyvas. Eilėraštis. Audra Audronis	108
Meilė. Eilėraštis. Juozas Macevičius	108

No. 4

Jasilionis: Liaudies dainius, veikėjas. R. Mizara	111
Mes plaukėm per jūrą. Eilėraštis. St. Jasilionis	118
St. Jasilionio atminčiai. Eil. A. Dagilis	118
Radioaktingumas ir naujovinė medicina	
Dr. Antanas Petrika	119
Urugvajaus liet. spaudos 15-metis. A. Valvuskas	121
Laimė. Eilėraštis. Juozas Macevičius	124
Atsiliekančiam. Eilėraštis. Juozas Macevičius	124
Menas, grožis, dailė mūsų gyvenime. J. Kaškaitis	125
Niūjorkas vidudienis. Eil. R. Baranikas	129
Tarybų Lietuvos dešimtmetis poezijoje	130
Geografijos mokslas ir krikščionybė.	
Prof. Dr. J. Matulis	132
Rašytojas Charles Dickens. A. Ivaščenko	134
Didysis francūzų rašytojas. A. Puzikovas	136
Whitmaną skaitant. Eil. R. Baranikas	138
Socializmas pagimdytys stebūklus. M. Ilin	139
Jonui Kaškaičiui. Eil. A. Dagilis	143

ŠVIESA

The Light

Prenumeratos kaina: metams \$1.00
Pavienis numeris 25c.

Politikos, Mokslo, Meno ir Literatūros
Trimėnesinis žurnalas

Leidžia Amerikos Lietuvių Darbininkų Literatūros Draugija, 110-12 Atlantic Ave., Richmond Hill 19, N. Y.

Redakcinė komisija: R. Mizara, A. Bimba, J. Gasiūnas. Atsakomingsis redaktorius: A. Bimba.

No. 4

Spalis-Lapkritis-Gruodis (Oct.-Nov.-Dec.), 1950

Metai XVII

JASILIONIS: LIAUDIES DAINIUS, VEIKĖJAS

ROJUS MIZARA

I.

Tegu kyla juodi dūmai
Dangaus skliautais mėlynais,—
Ir bejausmis mano kūnas
Tepavirsta pelenais.

SALOMĖJA NĖRIS.

Stasio Jasilionio palaikai buvo sudeginti 1950 m. rugpiūčio 2 d. Klevų Kalne (Maple Hill) krematorijoje paliai Wilkes-Barre miestą Pensylvanijoje.

Diena buvo reta: saulėta, šilta, maloni. Apšti krematorijos salė kupina liūdėsio skraistės apgaubtų žmonių — binghamtoniškių velionio giminių ir draugų, taipgi kietosios anglies srities apgliakasių ir jų šeimų, suvykusių atsisveikinti ne tik savo poetą, o ir draugą, bičiulį, su kuriuo jiems teko per metų eilę kartu veikti visuomeniniuose darbuose.

Stasys Jasilionis buvo, sakytume, Amerikos produktas. Iš 58 metų amžiaus, 41 metus jis išgyveno Jungtinėse Valstybėse. Čia jis pažino gyvenimą su jo sielvartais ir džiaugsmiais. Revoliucinis Amerikos darbininkų judėjimas jam buvo versme, iš kurios jis sėmėsi žinojimą ir įkvėpimą; per ilgus metus Stasys buvo šito judėjimo narys, neatskiriamoji dalis.

Jasilionis buvo santūrus žodyje, mažai kalbėdavo, o daug galvodavo, tuo būdu jis nesudarė priešų, kurių susidaro tie žmonės, ką mėgsta ginčytis, bartis, dažnai be jokio reikalo.

Jasilionis visuomet atrodė jaunesnis nei jo amžiaus žmonės. Savo liga, kurią jis, matyt, jau seniai turėjo, niekad niekam nesiskundė. Todėl, kai š. m. liepos 30 d. Stasys staiga nuo širdies smūgio mirė, buvo skaudi staigmena visiems, Stasį pažinojusiems. Gi jį pažino daug žmonių—visa pažangioji Amerikos lietuvių visuomenė, jei ne iš jo poetinės kūrybos, tai iš organizacijose atliktų darbų. Pažinojo Stasį ir Kanados, ir Pietų Amerikos lietuviai darbininkai.

II.

Apie savo praeitį Jasilionis yra palikęs šiek tiek rašytų duomenų laiškuose, rašytuose 1936 metais man, o 1948 m. Dr. Antanui Petrikai. Be to, jis, prieš mirsiant, parašė niekur nepaskelbtų autobiografinių nuotrupų, kurias čia paduosiu ištisai, nes tai būdingai vaizduoja jo charakterio formavimąsi jaunystėje.

Jasilionis gimė 1892 m. kovo mėn. 25 d. Gailiūnų sodžiuje, Pušaloto valsčiuje, Panevėžio apskrityje.

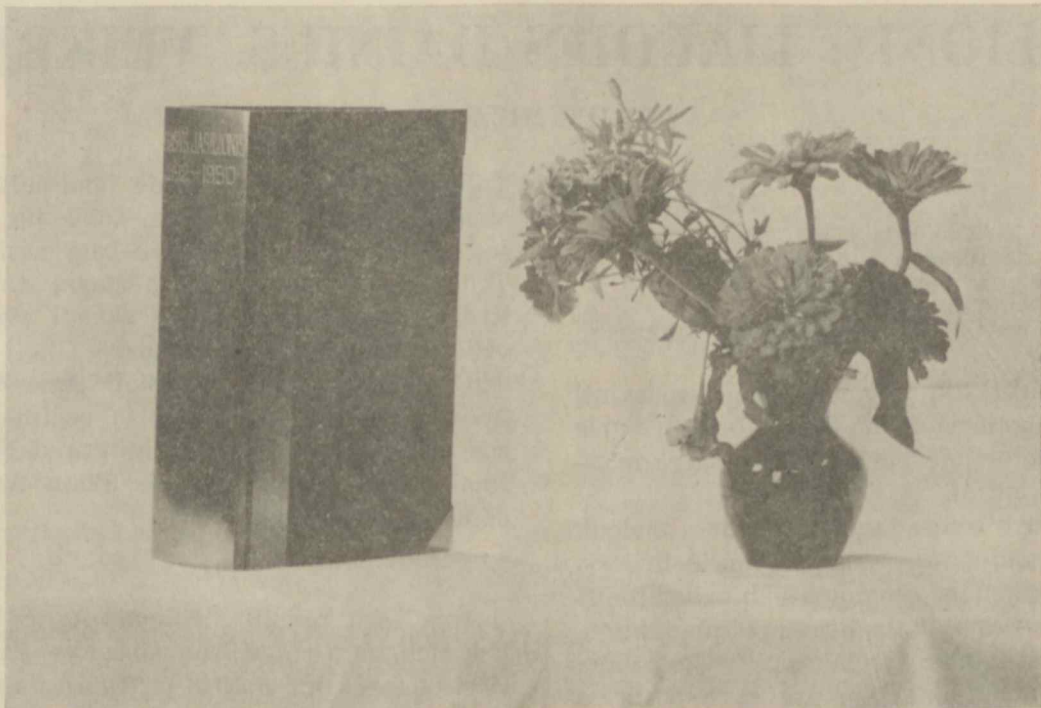
“Kūdikystės metus teko gyventi žemės ūkyje,” rašė Stasys. “Tėvas buvo nuėjęs užkuriuosna,—susuokęs su našle, turėjusia nuo pirmo vyro keturias dukteris. O mano tėvas sugyveno su ja du sūnu — Miką ir mane. Mikas buvo porą metų vyresnis už mane. Man esant apie poros metų amžiaus, motina numirė. Mūsų auginimu ir auklėjimu turėjo rū-

pintis tėvas ir vyresniosios seserys. Taip gyvenome gal apie penketą metų, kol vyriausioji sesuo (tėvo podukra) pradėjo jaustis esanti suaugusi šeiminkė ir turinti palinkimo ištekėti — gauti sau vyrą.

“Tėvas maloniai sutiko iš ūkio pasitraukti — palikti paaugusias podukras vienas. Te vyresnioji, Ona, gauna vyrą į namus, o kitos, laikui bėgant, galės ištekėti. Gi tėvas, pasiėmęs savo pasoginį arklį ir abu vaiku — Miką ir mane, išėjo gyventi pas savo dėdę Baltėną. Baltėnas buvo mažažemis. Kad dadurti daugiau žemės, tėvas iš savo tėvynės paėmė dešimtinę žemės, kurią pavedė Baltėnui dirb-

“dovanomis,” bet ir nakvynėn. Pažinojo tėvas ir daugiau knygnešių, tik jų vardų aš nežinau.

“Man esant gal aštuoneto metų amžiaus, Teberešiškių kaimas pakvietė mano tėvą iš-tusiai žiemai už “daraktorių,” mokyti vaikus skaitymo ir rašymo. Tėvas pats buvo baigęs pradžios mokyklą, o gyvendamas nenutolo nuo skaitymo ir rašymo, tai ir vaikus galėjo pamokyti. Jis eidamas į Teberešiškis, pasiėmė ir mane su Miku. Jei mokyti svetimų žmonių vaikus, tai reikia kartu mokyti ir savo,—nu-sprendė jis. Kurie mokėjo lietuviškai skaityti, tuos mokė rusiškai. Tą žiemą teko ir man

Knygos formoje urna su Stasio Jasilionio palalkais.

ti, o jis pats pradėjo užsiimti siuvėjyste (siuvėjo amato buvo išmokęs savo jaunystėje.) Siūti eidavo į žmones, retai kada būdavo namie. Atlankydavo mus tik sekmadieniais.

“Nuo kurių metų aš pradėjau mokytis skaityti — nežinau. Tėvas sakydavo, jog būdamas šešerių metų amžiaus, neberasdavau žodžio, kurio negalėčiau perskaityti. Skaityti, žinoma, išmokė tėvas, nes ir jis pats turėjo didelį palinkimą į skaitymą, — jis per knygnešius gaudavo lietuviškos literatūros iš užsienio. Vienas tų knygnešių buvo Jurgis Bieliakas-Bielinis (Baltasis Erelis). Važiuodamas pro mūs kraštą ne tik užsukdavo su

pramokti rusiškai skaityti ir rašyti. Paskiau dar teko eiti savo sodžiuje pas “daraktorių” Knizikevičių, kuris buvo net keturių klasių vyras. Prie jo, be skaitymo ir rašymo, teko ir rokundų pramokti, o mano rusiškas diktantas išeidavo geriausias už visų — mažiausia klaidų padarydavau. Jei pas “daraktorių” ateidavo koks sodietis, kad parašyti laišką, tai jau laiškų rašymo darbas dažnai man tekdavo, o “daraktorius” tik diktudavo.

“Tėvui neužtekdavo gaunamos lietuviškos literatūros iš užsienio. Jis prenumeruodavo rusišką laikraštį, o knygų rusiškų ir lenkiš-

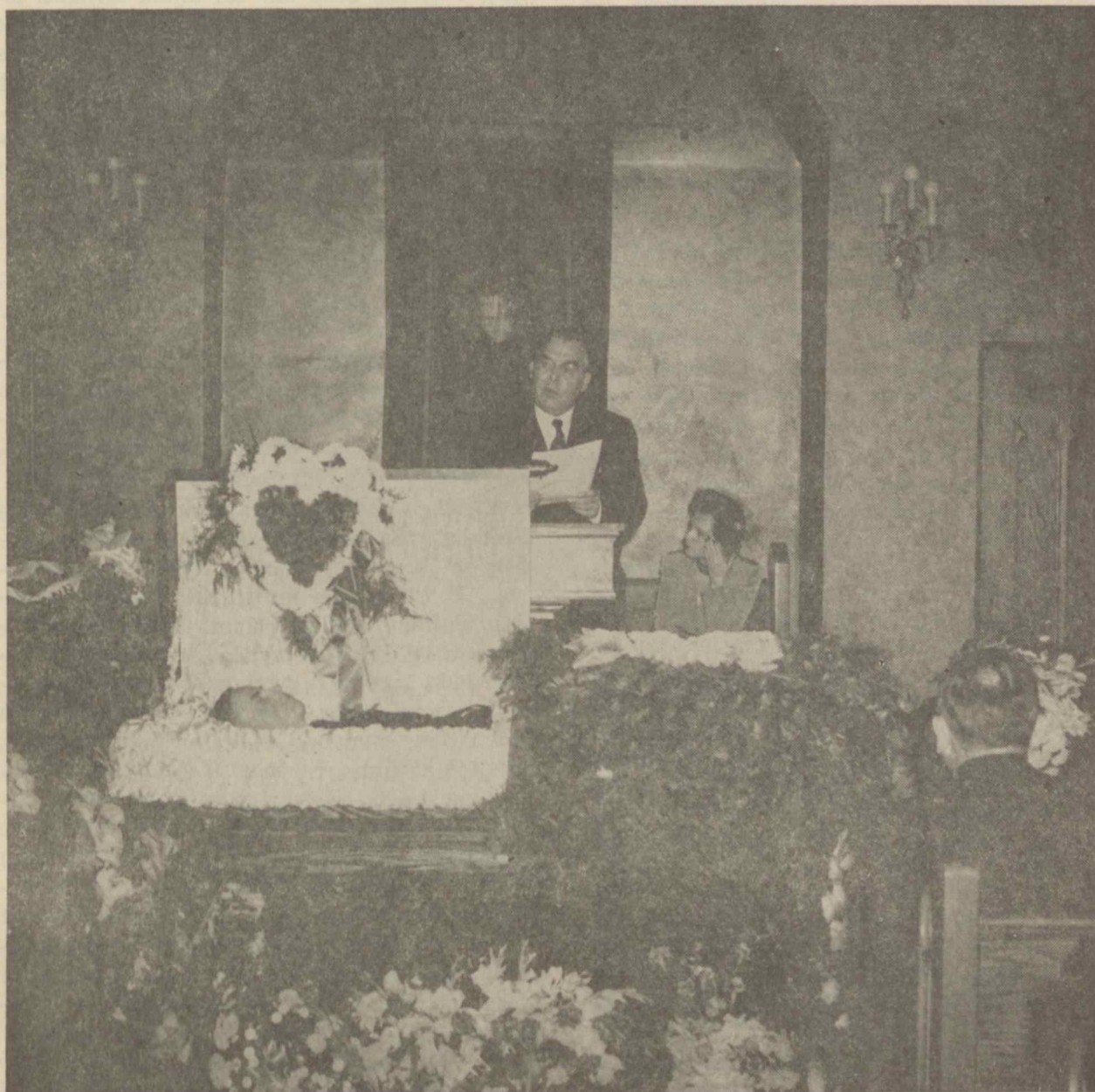
kų gaudavo iš kitų žmonių. Kol lietuviška spauda buvo draudžiama, tai lietuviška knygelė ir pas mano tėvą nesirodė viešai — negulėjo ji nei ant stalo, nei ant suolo, o vis buvo slepiama.

“Sykį pasiuntė mane bobutė Baltėnienė pasėkti vištą, kur ji eis kiaušinių dėti. Aš sekiau ir nusekiau ant kiaulių tvarto, kurio lubos buvo spaliais apklotos. Aš ropodamas tuo užklodu, stukterėjau ką tai kietą. Apgraičiau — dėželė, medinė dėželė. Nenukęsi neapžiūrėjęs kas joje yra. Atidarau ir randu lietuviš-

ka literatūrą. Radinys nustebino mane. Aš ir maštau—sakyk Mikui apie tai, ar nesakyt? Bet kur nukęsi? Pasisakiau, nors patį radinį buvau palikęs ten, kur radau.

“Mikas negi nukęs nepasakęs savo bičiuliui Paipolui Jonui. Mikas ne sykį girdėjo tėvą kalbant su knygnešiu apie Cibiriją (Sibiriją). Ten esą taip šalta, kad ir vaisiai didesni neauga, o tik pipirai,—Cibirija—pipirų žemė. Caro žandarai išstremia į Cibiriją visus tuos lietuvius, kurie skaito lietuvišką spaudą.

“Aha, Mikas su Paipolu šokstasi būti žan-

Laisvės redaktorius Rojus Mizara suteikia poetui paskutinį atsisveikinimą krematorijos salėje.

darais, o man liepia eiti ir parodyti dėžutę su lietuviškomis knygelėmis. Aš mažesnis—turiu klausyti. Jie paima mano radinį ir nusprendžia išsiųsti mane į Cibiriją, vadinasi, suteikti man lygiai tokią bausmę, kokią ir caro žandarai suteikia.

“Žiemos metas. Užtektinas yra šaltis, kad Cibiriją įkūrdinti už daržinės. Bet kad Cibirija būtų tikra Cibirija, reikia, kad joje ir pipirai augtų ant medžio. Mikas su Paipolu paima medžio šaką, paima bobutės Baltėnienės nemaltus pipirus, paima tėvo juodų siūlų špulę ir adatą. Varsto pipirus ir raišioja ant mažųjų šakelių. Kai “pipirų medis” jau paruoštas, tada suriša mano rankas, pasiima abu po pagalį, kaip šautuvus, ir varo mane į Cibiriją—už daržinės. Nuvarę, pririša užpakaly mano rankas, kad nepabėgčiau, o ant kojų—atnešę uždeda dar geležinius pančius. O, tai tau už lietuviškas knygas!

“Palieka mane pririštą, o patys nueina pas kitą kaimyną, Murauską, ruošti prietemoj eiti žvirblių gaudyti iš pastogių. O aš šalu. Šalu ir verkiu, bet niekas manęs negirdi. Nei atsirišt, nei nusitraukt—negaliu. Jau ir suteimo, o aš šalu. Kojos pastyro visai, lyg ne savos pasidarė. Gerai, kad ant ausų užmaukšlinta veltinė kepurė, o jei ne, tai ausys pirmiausia būtų nušalę. Nosies negaliu nei nušluostyt, nei nušnypšti, o mano žandarai taip ir negrižta.

“Gal būt būčiau visai sušalęs, jei ne Onytė Paipolaitė. Ji ėjo kur tai pakluone ir išgirdo mano verksmą. Suprato, kad čia kas jau negero. Prisiartino ir pažino mane. Rankų atiršti vis tiek negalėjo. Turėjo nueiti ir atsinešti peilį, nupiauti virvę. Parvedė mane grįčion su geležiniais pančiais, o bobutė pradėjo rūpintis atšildymu. Kojų pirštai vistiek buvo perdaug sušalę, išpurte ir, vėliau, maž kiek užgavus greit trukdavo ir sunkiai duodavosi sugydomi.”

Jo tėvas gaudavo prūsiose leidžiamą “Varpą,” “Ūkininką” ir knygelį; skaitydavo lenkų literatūrą, rusų; per metų eilę prenumerodavo rusišką laikraštį. O vėliau, kai pradėjo eiti Lietuvoje lietuviška spauda, prenumerodavo “Vilniaus žinias” ir “Lietuvos Ūkininką”; kai kada tiems laikraščiams jis ir žinelių parašydavo. Palaipsniui ir Stasys įgū-

do skaityti. Abu su tėvu siuvo, diskutavo ir skaitė.

Jis rašė Dr. A. Petrikai:

“Pradėjus eiti Vilniuje ‘Naujamajai Gadynei,’ aš, tėvo leidimu (nes dar vaikas tebuvo) buvau įtrauktas į socialdemokratų Pušaloto apylinkės kuopelę. Kuopelės nariai pardavinėdavo ‘Nauj. Gad.’ Pagelbiniu pardavėju ir man kartais tekdavo pabūti. Kai ‘N. G.’ užsidarė, tai ėjo ‘Kardas,’ vėliau ‘žarija.’ ‘žarijai’ beeinant, kuopelė pakriko, nes patys veikiausi nariai prasišalino, — trejetas išvyko Amerikon, o vienas bene kur tai toliau tarnauti išėjo. ‘žarijos’ skleidimo klausimas jau beveik man vienam liko išspręsti. O išsprendimas buvo toks, kad aš pasiunčiau už išparduotus numerius pinigų leidyklai ir paprasčiau sulaukyti siuntinėjimą laikraščio, nes mano gyvenimo sąlygos buvo tokios, kad ne kiekvieną sekmadienį galėjau nueiti miestelin...”

Tokie ryškesni broožai iš Stasio Jasilionio gyvenimo Lietuvoj.

III.

Amerikon Stasys atvyko 1909 metais ir apsigyveno Binghamtone (New Yorke valst.). Pradžioj dirbo švogerio smuklėje, paskui rūbų siuvykloje, o vėliau avalynės fabrike, “šiušapėje.”

Neužilgo čia jis įstojo į ano meto Lietuvių Socialistų Sąjungos kuopą, į menininkų grupelę ir į bendrą pažangųjį darbininkų judėjimą. Jį vis kas tai knietė rašyti, rašyti spaudai. Tačiau bendradarbiauti spaudoje, nemoquant taisyklingai lietuviškai rašyti, jam atrodė, maža naudos. Jasilionis taigi ryžosi išmokti *gerai* rašyti, pažinti lietuvių kalbos gramatiką, sintaksę. Įsigijo jis gramatiką, pradėjo mokytis rašybos. Tačiau daugiausiai jam padėjo tai išmokti pats rašymas, praktika. Jis rašė Juozo Baltrušaičio leidžiamose “Dilgėlėse,” vėliau “Kovoje,” “Darbininkų Viltyje,” “Vienybėje Lietuvninkų” (pastarosios politinė kryptis jam nepatiko ir jis greit liovėsi jai rašęs). 1911 metais pradėjo bendradarbiauti “Laisvėje.” Rašė korespondencijas, juokelius ir įvairiais klausimais straipsnelius.

Parašęs ką tokio laikraščiu, Stasys dažnai pasilikdavo rašinio kopiją ir lygindavo tilpusį laikraštį su originalu. Ne retai

jis nusistebėdavo, pamatęs, kaip žymiai visa tai skiriasi. Kodėl redakcija taiso? Kas taisyta? Rašydamas kitą rašinį, jis jau vengdavo tų pačių rašybinių paklaidų. Ir taip jis išmoko taisyklingai rašyti.

— Praktiškas darbas, ir pasiryžimas, buvo mano geriausias mokytojas, — nekartą sakė jis man.

Tuo pavyzdžiu turėtų sekti kiekvienas, norįs gerai pramokti rašyti.

Neužilgo Stasys susituokė su Paulina Tvarijonaite. Pirmojo pasaulinio karo metu juodu tūlam laikui atvyko gyventi Brooklynan. Jasilionis buvo atsisakęs stoti kariuomenėn; čia jis gyveno Kriaučiūno pavarde. Tuomet jis jau buvo pramokęs gerai rašyti ir ne kartą Stasys padėjo ir "Laisvės" red.: vakarais bei sekmadieniais taisė straipsnius, korespondencijas. Tuojuo po karo jis ir vėl grįžta Binghamtonan ir ten dirba avalynėje iki pat savo mirties. Porą kartų kadaise buvo kviestas dirbti "Laisvės" redakcijon, bet atsisakė.

Per tūlą laiką jis buvo Jungt. Valstybių Komunistų Partijos nariu, bet vėliau iš ten pasitraukė, — pasitraukė ne dėl to, kad jis būtų nesutikęs su tos partijos principais, bet, matyt, dėl nesveikatos. Jis dirbo įvairiose organizacijose. Prieš savo mirtį Stasys buvo Lietuvių Darbininkų Susivienijimo kuopos finansų sekretorius, taipgi Lietuvių Literatūros Draugijos kuopos sekretorius; jis ėjo LDS Apšvietos ir Sveikatos Komiteto pirmininko pareigas.

Jis dalyvaudavo įvairiuose didesniuose pažangiųjų lietuvių darbininkų sambūriuose; nuolat buvo LDS seimuose delegatu ir rašydavo seimų protokolus.

Visuomet buvo punktualus, tikslus organizaciniame darbe ir rūgodavo prieš tuos, kurie dėl apsileidimo suklupdavo.

Didesniuose mūsų seimuose bei sambūriuose Stasys retai kada žodį tardavo; jam patiko sėdėti ir stebėti, besiklausant kitų. O jei kada pasistodavo kalbėti, savo mintį išreikšdavo trumpai ir be jokių "mandravimų."

IV.

Savo gyvenime Stasys Jasilionis parašė tūkstančius korespondencijų, straipsnių ir kitokių rašinėlių, tilpusių darbininkiškoje spaudoje po įvairiais slapyvardžiais. Jis rašė ir

apsakymėlius; rašė knygų apžvalgas. Jis sukūrė daug eilėraščių, kurių dalis tilpo 1921 m. išėjusiose "ATŽALOSE," ir vėliau — "BEŠVINTANČIAME RYTE" ir "PAVASARIŲ GODOSE" — visas tris knygas išleido "Laisvė." Jo ilgesnė lyg poema, rašyta keletu mėnesių prieš mirtį, Floridoje, kur poetas buvo nuvykęs poilsiui, tilpo Laisvėje.

Savamokslui būti poetu, to vardo vertu, nėra lengva. Be galo sunku pasiekti tas taškas, kada asmuo jau gali pasakyti, "Aš žinau, ką darau," kada jis išmoksta eiliavimo taisykles. Bet tai ir išmokus, tenka turėti platus akiregis, pažinti literatūra, gerai suprasti visas sudėtingasis gyvenimas, kupinas didžiulių įvykių. Juo sunkiau buvo siektis Jasilioniu, iš karto gerai žinančiam tik vieną lietuvių kalbą, kurios ano meto literatūra buvo tokia maža.

Apie savo kūrybinio darbo pradžia Jasilionis rašė man 1936 metais:

"Apsakaites ir eiles pradėjau rašyti 1918 m., gyvendamas Brooklyn, N. Y. Čia, kaip naujokas, nesikroviau organizacijų darbais, bet liuoslaikį praleisdavau rašinėjimui. Pirmuosius eilėraščius siunčiau į J. Neviacko leistas "Dilgėles," paskiau—į "Laisvę" ir į Al. Margerio laistą 'Meilę ir šeimyną.' Vėliau mano eilėraščiai rado vietos 'Aušros' Kalendoriuje (1921), 'Vilnyje,' 'Moterų Balse,' 'Darbininkų Balse,' 'Laisvės' ir 'Vilnies' leistuose Darb. Kalendoriuose, 'Tiesoje' ir 'Šviesoje'; taip pat vienas kitas škotijos 'Rankpelnyje,' 'Jaunojoje Kartoje' ir Sovietų Sąjungos 'Kibiršktyje.' Pasirašydavau: J. Krčns, Dausų Aras, Buolio Sūnus ir, paskiausia, St. Jasilionis.

"Gaila, kad pat pradžioj darbo niekas iš redaktorių, nei šiaip draugų, nepatarė susipažint su eiliavimo taisyklėmis, suprast eiliavimo techniką. Mat, redakcijoms bile nereikėjo rašybos taisyti, tai ir dėjo viską laikraštın. J. Neviackas parašė padėkos laišką ir pasakė: 'Rašykit, kas tik jums užaina ant minties, viską sudėsime į 'Dilgėles.' O Al. Margeris, kažką bemanydamas, atrašė pagyrą be mieros: 'Leiskite pasakyti, kad Tamistai sekasi eiles rašyti. Poetinių gabumų netrūksta. Net kelis kartus perskaičius Tamistos eiles 'Nakties Lukėsis,' galima atvirai sakyti, kad glūdi pas Tamistą didelė poetinė jėga. Jeigu tik

Tamstos gyvenimo aplinkybės yra palankios, patartina, visą savo energiją įdėti į poeziją. Poetų lietuviams taip begaliniai reikia. Tamista galėtų nemenką spragą užkišti. Gi žymus, tuolaikiniu mano supratimu, asmuo — Dr. J. J. Karalius paprašė parašyti eilių į jo redaguojamą 'Aušros' Kalendorių, išleista 1921 m. Chicagoj.

"Ot, tai ir buvo tas bene svarbiausias pakastinimas 'visą savo energiją įdėti į poeziją,' Tiesa, 'Laisvės' redakcijoj dirbęs R. Sidney (židžiūnas) vieną kartą sugražino bene tris eilėraščius, pažymėjęs šlubavimus ir trūkumus ritme ir rime. Bet tais pažymėjimais nepasimokinau, o tik prisiverčiau surast pamokų kitu keliu.

"Skaitant Jovaro, Janonio ir visos eilės kitų Lietuvos ir Amerikos poetų kūrinius, pradėjau geriau suprasti ir eiliavimo taisykles, pradėjau sužinoti, kas yra toji eiliavimo technika. Vinco Kudirkos 'Teisės eilėms rašyti' ir St. Česūno 'Poezijos ir prozos teorija' pasidarė suprantamesni. Ir tuo pačiu sykiu suradau, kad eilių rašyme man trūksta susipažinimo su žodžių kirčiuote, nes mano gimtojo krašto kalbos tarmė daug skiriasi nuo literatinio žodžių kirčiavimo. Vienok dalinai pavyko nugalėti ir šis sunkumas, nors kirčiuotės paklaidų, žinoma, dar ir galima rasti. Bet — jų juk rasi ir pas kitus žymesnius už mane eiliuotojus.

"Vėlesniais laikais darbininkų spaudoj pradėjo dažniau pasirodyti šiekios tokios kritikos. Daug kartų buvo paliestos ir mano eilės. Buvo įrodyta trūkumas jose klasinės sąmonės, atitolimas nuo socialio gyvenimo, svyravimas, pasidavimas gamtos stichijai ir t.t. Čia prisiėjo daugiau domės kreipti į turinį. Bet ar daug šioje kriptyje pavyko atsiekti? — tespręs 'Bešvintančio Ryto' įvado rašytojas ir skaitytojai.

"Buržuazinėj santvarkoj gyvenant, jos ideologijai viešpataujant, dirbtuvės darbininkui, savamokslui, nelengva persimušti ir pakopti tiek, kiek yra reikalaujama nuo proletarinių rašytojų. Jei kritikai suranda daugelį 'neapsižiūrėjimų' Sovietų Sąjungoj gyvenančių mūsų draugų rašytojų kūriniuose, tai juo lengviau jie suras ir parodys trūkumus pas mane. Bet, žinant, kad be darbo — nėra nė pažangos, plunksnos nemečiau."

Tik pagalvokime: jei tokio ryžto ir talento, kokį turėjo St. Jasilionis, žmogus būtų gimęs ir augęs šalyje (socialistinėje šalyje), kur darbininko vaikui durys plačiai atdaros į mokslą, kiek didžiulių vertybių jis būtų sukūręs!

V.

Visa tai, ką Jasilionis žymi savo laiške, yra tiesa. Mūsų redakcijos į grožinę literatūrą, ypatingai į poeziją, kreipė ir tebekreipia komžiausią dėmesį. Nebuvo ir nebėra pas mus išsamesnės kritikos. Užsivertę kasdieniškais laikraščiais darbais, redaktoriai džiaugiasi pasigavę iš bendradarbio eilėraščių, kalbos atžvilgiu taisyklingai parašytą. Na, ir deda jį laikraščin.

Kasdieniški Jasilionio horizontai taipgi buvo siauri. Su maža pertrauka, jis pragyveno Binghamtone apie 41 metus. Binghamtonas — nedidelis, bet gražus miestas, su žaliuojančiomis kalnuotomis apylinkėmis. Jis dirbo toje pačioje pramonėje ir tam pačiam kapitalistui, kuris yra paskilbęs visoje Amerikoje kaip "mokąs su savo darbininkais draugiškai gyventi," kur darbo unijos — "nereikalingas išmislas." Ir, štai, čia mūsų poetas kūrė — rašė vakarais, grįžęs iš fabriko, po sunkaus dienos darbo, arba sekmadieniais, poilsio dieną. Rašė jis eiles, žinoma, tik po to, kai organizaciniai įsipareigojimai buvo atlikti.

Jis rašė daug apie gamtą, apie medžius, ir gėles, bet nepamiršo ir darbininkų klasės kovų, vedamų prieš kapitalistus, išnaudotojus.

Dar 1936 m., rašydamas "Bešvintančiam Rytui" įžangą, aš žymėjau:

"Tūlos eilės pasirodys (skaitytojui) kaltenukaltos, mažai jose poetingumo, mažai jausmų; brokas vaizdavimo arba "vaizdingo galvojimo." Kai kurios eilės paviršutinės, negilios. Kitos su gana didele doze verkšlenimo, aimanavimo, su pesimizmo tendencijomis. Akyliai prisistebėjęs, skaitytojas taipgi suras, kad tūlos eilės artimai panašios kita kitai tiek savo turiniu, tiek forma . . ."

Gal būt tuomet St. Jasilioniui ši pastaba nepatiko, bet ji buvo daryta draugiškais, gerais tikslais. Man norėjosi, kad jis žengtų pirmyn ir pirmyn, nes turi talento ir noro kurti.

Ten pat pridėjau:

“Tačiau būtų didelė klaida ir poetui neteisingas primetimas tvirtinti, kad jis savo agitacinėse ir propagandinėse eilėse neturi pateiktas tikrai gražių kūrinių. Jam pavyko daug sukurti tokių, kurios išlaikytos ideologiniai ir gražios poetiniai . . .

“Kaipo ištikimas ir sąmoningas darbininkų klasės reikalų gynėjas, Jasilionis atsiliepia į kiekvieną svarbesnį klausimą, iškilusį mūsų gyvenime. Jam rūpi išėjusius darbininkus kovon dvasiniai sustiprinti, paguosti; jam rūpi žuvusius proletariato veikėjus pagerbti; jam rūpi sukurti dainų-dainelių mūsų dainininkams dainuoti. Dainuodamas apie saulės tekėjimą, aušros aušimą, ryto brėškimą, bei padangės giedrėjimą, aišku, poetas turi galvoj saulės tekėjimą bei aušros išaušimą visuomeniškų sistemų—darbininkų klasei saulės užtekėjimą, kai ji išsilaisvins ir susilauks laimingesnio gyvenimo. Reikia pripažinti, kad alegoriški kūriniai poetui vyksta kurti . . .

“BEŠVINTANTIS RYTAS mums sako, kad jo autorius, nugalėjęs visas kliūtis, pačias didžiausias kliūtis, stovėjusias kelyje, jau pasiekė aukštos eiliavimo technikos, aukštą tobulybės laipsnį ir gerai išitvirtino ideologiniai.”

Kad tos pastabos buvo teisingos, liūdi ja ir Dr. Antanas Petrika, darydamas antrojo St. Jasilionio eilių tomo—“Pavasarių Godos”—recenziją 1948 m. 3-čiame “Šviesos” numeryje:

“Tarp pirmojo ir antrojo tomo St. Jasilionio kūryboje matosi ryški pažanga: jo forma įvairesnė, lankstesnė, jo technika tobulesnė, jis stipriau ideologiniai subrendęs, jo eilėraščiai, bendrai imant, trumpesni. Reiškia, jisai jau žino, kas yra žodžio ekonomika. Be to, jo kūriniai vientisesni, jų mintis skaidresnė ir gilesnė, jo metmenų horizontai platesni.”

Tai parodo, kad Stasys Jasilionis nestovėjo vietoje. Jis vis kilo, augo, tobulėjo, kas būtinai reikalinga liaudies poetui.

Asmeniškai su Jasilioniu susipažinau 1919 metais. Ne kartą teko su juo susirašinėti bei kalbėtis,—tartis organizaciniais bei literatūriniais klausimais. Pokalbiuose jis dažniausiai tik klausdavo. Pastatęs klausimą, tyli ir žiūri į tave, ką atsakysi. Išgauti iš jo platesnės nuomonės vienu ar kitu reikalu ne visuomet pavykdavo. Tars sakinį kitą ir vėl tyli, tarytum sakydamas: pats kalbėk, o aš paklausysiu.

Būdingas jo charakteris buvo ir tuo atžvilgiu: diskutuojant vieno ar kito asmens darbus, Stasys niekad nepasakys, kad jie blogi, net jei tokiais daugeliui ir atrodydavo. Neprasitardavo jis prieš jokių mūsų judėjime žmogų-veikėjų, tarytum jis nebūtų matęs niekame jokių silpnųjų. Tu kalbėk, o jis sau sėdės ir svers tai, ką pasakysi.

Jo žmona, Paulina, sako, jog Stasys panašiai elgdavosi ir namieje. Išgauti iš jo ką nors apie kitus tiesiog buvo neįmanoma. Jis slėpė nuo žmonos net ir savo ligą, kuri buvo pavojinga—matyt, nenorėjo jai rūpesnio sukelti. Paulina, tačiau, nelemtą padėtį patyrė iš gydytojo.

Praėjusią žiemą Jasilionis buvo nuvykęs Floridon poilsiui. Iš ten grįždamas, sustojo pas mus pamatyti pjesės “Nesusipratimas” pastatymo. Paprašiau jį užėiti į redakciją ir mudu čia besišnekučiuodami praleidome gerą valandą.

Jis prisipažino, kad jo sveikata gerokai šlubuoja, tačiau manė, jog bus galima ją pataisyti. Taip sakė jam gydytojai. Jis laikysis griežtos dietos, jis vengs persidirbimo; jis gyvensias taip, kad pilnai išgytų ir tuomet galėtų daugiau dirbti.

—Be darbo gyventi negaliu; pats gyvenimas man būtų beprasmis,—tarė jis po ilgokos pauzės.

Man rūpėjo paklausti, gal jam trūksta ir cento; gal mes kad ir iš vargingų išteklių galėtum jam kiek tiek atsilyginti už raštus. Bet jis kategoriškai atsakė:

—Tuo nesirūpinkit!

Aš klausiau, ką dabar kurs. Raginau jį imtis rašyti apysakas, noveles; daugeliui mūsų žmonių Amerikoje apysakos patinka geriau nei poezija. Tai veikiausiai dėl to, kad mūsų skaitytojai jau suaugę žmonės.

—Gerai būtų, jei sukurtumėt nors vieną scenai draminiį veikalą, kurių mums taip labai trūksta.

Jis žadėjo apie tai pagalvoti.

Bet viskas rodė, kad jo sveikata buvo silpna. Jis vaikščiojo labai lėtai, o kalbėjo lėčiau nei kada nors pirmiau. Jis prašė kai kurių mano knygų, žadėdamas jas siųsti į Lietuvą. Skundėsi, kad iš Lietuvos negauna užtenkamai literatūros.

Mudu kalbējomēs apie Tarybų Lietuvą, josios rašytojus, poetus ir jų kūrybą.

Po to Jasilionis dar du kartu buvo atvykęs į Niūjorką: vieną kartą su giminaite, o kitą— į Lietuvių Literatūros Draugijos suvažiavimą ir Lietuvių Darbininkų Susivienijimo 9-tąjį seimą. Pirmajame jis ėjo sekretoriaus pareigas, skaitė savo eilėraščių, skirtą LLD jubiliejui atžymėti; seime jis buvo sekretoriaus padėjėjas.

Čia mažai teko su juo kalbėtis.

Sambūrių metu St. Jasilionis nakvojo pas Šolomskus. Man sakė D. M. Šolomskas, kad jis prastai jautėsi, naktimis negalėdavo miegoti.

Po mėnesio laiko jis staiga mirė.

Mums, amerikiečiams lietuviams, Jasilionis buvo brangus ne tik dėl to, kad jis buvo mūsų poetas, liaudies poetas, o ir dėl to, kad jis mūsų tarpe, pažangiųjų lietuvių gretose dirb-

damas, mokėsi, brendo politiniai ir kultūriniai, ir niekad nuo mūsų nebuvo atitrūkęs. Mūsų judėjimas išgyveno nemažai audringų vingių, bet Jasilionis visuomet surado teisingą vietą ir kelią — kelią į darbininkų klasės išsilaisvinimą, į socializmą.

Tai didelis nuopelnas draugui, veikusiam 40 metų be pertraukos darbininkų judėjime!

Jasilionio poetinei kūrybai išnagrinėti reikalingas ne vienas straipsnis. Tai turėtų atilkti mūsų literatūros kritikai. Tai, be abejo, jimo, ir bus atlikta.

O dabar mes tegalime tik paklausti mūsų draugo Stasio Tarybų Lietuvos poetės V. Valsiūnienės žodžiais:

Nesilankė dar šalnos išbalę,
Tebežydi ramunė lanksti,—
Vai kodėl į negrįžtamą kelią
Išėjai taip anksti, taip anksti?

Mes plaukēm per jūrą

Mes plaukēm į jūrą su vilčia, troškimais,
žinojom, kad laisvei nėra ten rubežių;
kad bangos galingos laisvai ten gainiojas,—
mūs dvasiai taipogi bus laisvė pilnutė.

Mes plaukēm į jūrą—norėjom pabėgti
nuo skurdo, nuo bado, — palikti retėžius;
palikti tuos urvus, ką dvokia pelėsiams, —
dangaus žydruma mes norėjome džiaugtis.

Mes plaukēm į jūrą, nes ji mus vyliojo;
ji, rodės, žadėjo slapybę atkleisti,
nes ji juk slapybių aruodais pilnutė, —
suprask josios kalbą, mokėk pasisemti.

Mes plaukēm į jūrą ir klausēm, kaip bangos
tarpusavy kalba ir bando kvatotis,
kaip mūsų troškimais jos tyčiotis ima,—
būk laisvės mes ieškom ne ten, kur mums
[reikia.

Mes plaukēm į jūrą, o bangos mums ošė:
jūs žemės gyvūnai—ant žemės gyvenkit;
jei laisvės jums trūksta—tai niekas ne
jūs patys ar bandėt sau ją įsigyti? [kaltas,—

Mes plaukēm į jūrą, o bangos mokino:
jūs galite urvus visus atdaryti;
jūs galite pelėsiams neleisti nei gimti;
jūs galite ir skurdą ir badą suminti...

Mes plaukēm į jūrą, o bangos mums liepė:
į žemę jūs grįžkit, ugdykite viltį;
iš bendrojo jausmo idėją sukurkit,
idėjų tikrovėj dvasia jūsų džiaugsis!

Mes grįžom į žemę...

Stasys Jasilionis.

St. Jasilionio atminčiai

Tu pavasarėlio jau neapdainuosi,
Nesigėrėsi jo grožybėm's,
Kovūnų pastangų nebeįkainuosi,
Ką puošis pergalių didybėm's.

Poezijos posmų neišdėstinėsi,
Nebeįgausi įkvėpimo
Ir mumis dainomis savo nepenėsi
Iš širdies gilaus sukaupimo.

Jau plunksną padėtą Tu nebepaimsi,
Kad jausmus į knygą paberti,
Tik liaudies širdyse tu nuolat atgimsi,
Kad mirties pajėgą atsverti.

10-VIII-50.

A. Dagilis.

Radioaktingumas ir naujovinė medicina

DR. ANTANAS PETRIKA

Šiuo metu labai daug kalbama apie atomo energiją, atomo bombą, vandenilio (hidrogeno)—tritijaus bombą, etc. Vandenilio bomba, kaip jau visiems žinoma, nuo atomo bombos skiriasi ne tik sprogimo stiprumu, bet ir jos gaminimo būdu: vandenilio bomba gaminama atomų *syntezės-jungimo* keliu, gi atombomba yra atomų *skaldymo* (fission) padarinys.

Sakoma, kad nėra to blogo, kuriame nebūtų bent truputis ir gero. Iš atomų *syntezės* iki šiol dar nieko gero nematėme, tik galimą prągariską destrukciją. Gi iš atomų skaldymo jau turime ir apčiuopiamos naudos. Gaila tik, kad šis daug žadąs išradimas pas mus naudojama vien militariniams tikslams ir dėl to slepiamas nuo pažangesnių mokslininkų, kurie atomo energiją galėtų pritaikyti pramonės bei transporto ratų sukimui ir kitiems naudingiems darbams.

Atomo energijos gamyba eina labai sudėtingais ir painiais keliais, kurios eigoj išsiskiria naujų cheminių junginių bei elementų, naudingų šiandieninei medicinai ir jos moksliniams tyrimams. Tos išskiros, tie nauji elementai bei atomai, vadinami *izotopais*,* vartojami tyrimui, diagnozei ir gydymui įvairių ligų. Nemaža izotopų randama gamtoje, o dar daugiau jų galima pasigaminti. Kai skyla atomo branduolys, tai iš jo išstrūkusį neutroną gali pasigauti bile medžiaga, įterpta į skaldymo "pečių" (reaktorių). Tasai buvęs *pastovus* elementas, turįs savo atomų branduoliuose sugautų neutronų perviršį, tampa *nepastoviu*, tariamai — *radioaktingu izotopu*. Gi radiacija, tai agitacija-judėjimas už pastovumo atsteigimą. Iš keleto šimtų radioaktingų izotopų, kuriuos atomo energijos laboratorijos pagamina, keletas jau pasirodė tikrai naudingais biologiniuose bei medicinos tyrimuose ir ligų diagnozės bei gydymo srityse.

Radioaktingų izotopų veikla yra panaši X (gama) spindulių efektams, veikiantiems normalės ir nenormalės audinių ląsteles (celes).

**Izotopai* (isotops), tai žinomų elementų-atomų variantai.

Izotopų radiacija gali sulėtinti ląstelių augimo procesus, ar ir visai jas sunaikinti, jeigu toji radiacija yra pakankamai stipri. Taigi radioaktinguosius izotopus galima vartoti rentgeno (X) spindulių vietoj ir dar su tiklesne precizija, nes jie gali veikti tik *ligos paliestus* audinius bei jų ląsteles; mat, juos

DR. ANTANAS PETRIKA

"mėgsta" tik specialūs audiniai bei organai. Pav., įleidus dozę radioaktingo fosforo, jį tuoj kraujas išnešios po visą kūną. Tačiau neužilgo tasai fosforas susikoncentruos tuose audiniuose bei organuose, kurie gali jį tiksliau suvartoti, būtent, kaulo čiulpuose (smegenyse), kurie gamina raudonuosius kraujo kūnelius. Radioaktingasai fosforas pamažu išnyks, perleis jo atsineštą radioaktingumą galią kaulo smegenims ir tuomi *sulėtins* jų veiklą. Taigi šio būtent ypatumo dėlei—fosforo izotopai vartojami kraujo ligos (polycythemia) gydymui, kai per smarkiai veikia kaulų smegenys ir pridirba per daug raudonųjų kraujo kūnelių. Fosforo izotopai sulaiko šią kraujo ligą ilgam laikui. Radioaktingas fosforas yra naudingas ir kitos kraujo ligos (leu-

kemia) gydymui, kai limfiniai audiniai pasidaro per veiklūs ir prigamina per daug baltųjų kraujo kūnelių.

New Yorko odontologų (dantų gydytojų) Sąjungos specialus komitetas pasimojo tūlų izotopų pagalba studijuoti danties emaliaus (enamel) struktūrą ir ieškoti jo gedimo (caries) priežasčių. Kūnan įleisti (švirkšto pagalba) izotopai pasirodo danties emaliuje. Ar jie ten patenka seilių, ar kraujo apytakos keliu, dar nepatinkrinta. Geriau pažinę danties struktūrą bei jo fiziologines užduotis, tyrėjai tiki surasti ir jo gedimo priežastis bei nustatyti jo saugojimui būdus.

Didžiausia, kol kas, izotopų nauda, tai ligų tyrimo srityje. Juos galima prikergti prie įvairių vaistų, chemikalų, liaukų sekretų (hormonų) ar kraujo kūnelių ir paskui sekti jų etapą bei stebėti jų fiziologinę raidą. Pav., radioaktingą natrij (sodium), esantį sūdomoje druskoje, galima panaudoti širdies ligų bei vandenligės (dropsy) studijai. Anglies (carbon) izotopą galima vartoti gyslų sklerozės (sukalkėjimo), artrito, reumatizmo ir kitų mažai pažįstamų ligų studijoms. Geležies izotopai naudingi raudonųjų kraujo kūnelių ir kraujo indų bei transfūzijos (kraujo perleidimo) studijai. Tokiems pagrindiniams mokslams, kaip biologija, fiziologija ir patologija šie izotopiniai tyrimai yra labai naudingi ir žada būti dar naudingesni ateityje. Izotopai naudingi ir pramonės srityje: aliejun patekę radioaktingi geležies atomai parodo, kaip smarkiai dyla mašinos plieno dalys, etc.

Tačiau šiuo metu bene tik pranašiausias bus radioaktyvus iodas (iodine), vartojamas skydinės-pokaklinės liaukos (thyroid gland) sutrikimams gydyti: vėžio, gūžio (hyperthyroidism, toxic goiter, Graves' disease), etc. Kaip jau žinoma, skydinė liauka (ypač gūžiu sergančio žmogaus) labai "mėgsta" iodą. Išgėrus iodo tinktūros, ar Lugolio skiedinio, skydinės liaukos audiniai tuoj jį "sugeria." Jeigu kalbamoji liauka (dėl neišaiškintos priežasties) kartais pradeda per smarkiai veikti, jos pagamintų hormonų perviršis tampa kūnui nuodingas: pakaklė (pagurklis) nutysta, akys iššoka (exophthalmia), nervingumas pakyla, kankina nemiga, maisto medžiagų apykaita (metabolizmas) paspartėja, svoris krinta, etc. Gi susiurbto radioaktyvaus

iodo spinduliavimas (radiacija) sunaikina daugumą skydinės liaukos ląstelių ir tuomi sumažina jos hormonų viršprodukciją bei jų nuodingumą.

Gūžio gydymas radioaktinguoju iodu dažnokai duoda gana teigiamų pasėkų ir jo procesas yra visai nekomplikuotas: ligonis išgeria pusę stiklinės vandens su iodu ir po keturių dienų jau gali iš ligoninės išsirašyti, o per du ar tris mėnesius — gali būti visai sveikas. Retai kada reikia pacientui duoti daugiau, kaip dvi vaistų dozes. Radioaktingasai iodas net ir skydinės liaukos vėžį veikia labai efektingai. Šiuo atveju, aišku, duodama jau daug didesnės ir dažnesnės dozės (10-20 kartų daugiau, nei gūžį gydant). Tik va, ne visuomet vėžio ėdamų audinių ląstelės noriai iodo izotopus ima. Kartais pavyksta (fiziologiniu keliu) vėžį priversti iodą "pamėgti," bet ne visuomet. Jei tik vėžys noriai iodo izotopus "ryja," tuomet galima ne tik vėžio raidą sulaukyti, bet net ir jį patį, bei jo šakas, sunaikinti. Čia radioaktingasai iodas veikia geriau, negu radiumas ar rentgenas (X spinduliai).

Tačiau bėda tame, kad *ne kiekvieną ligonį* galima radioaktinguoju iodu gydyti, nes šisai gydymas yra susijęs su galimais pavojais. Pirmia, medicina kol kas dar nežino, kaip radiacija reaguoja į ligonies ateitį, į jo būsimą sveikatą bei gyvybę. Tiek jau žinoma, kad žalingos radiacijos pasėkos gali pasirodyti net po dvidešimties metų. Yra įregistruotų įvykių, kur ligoniai susirgo skydinės liaukos vėžiu praėjus dvylikai metų nuo to laiko, kai jiems radiumu (ar rentgenu) pakaklę švitino. Antra, jeigu skydinėj liaukoje yra guzelių (toxic adenoma), galima daleisti, kad ten jau tūnoja vėžys! Trečia, bandymai su gyvuliais įrodė, jog veislės faktoriai (genes) moteries kiaušidėse (ovaries) gali būti rimtai sužaloti ir sekamose kartose gali gimti degeneratų. Dėl šių tai galimų, nors ir ne būtinų komplikacijų, radioaktingasai iodas gūžio gydymui vartojama tik tuomet, kai kiti gydymo būdai neįmanomi. Gūžio ligoniai dažniausiai operuojami.

Per pirmąsias keturias dienas apie 40-60% iodo izotopų išeina laukan su šlapimu, kuris pats tuomet yra labai radioaktingas. Dėl to jį laukan lieti negalima, reikia ilgai laikyti šviniuose induose. Po trijų mėnesių šlapimo

(Tąsa 144-tam pusl.)

URUGVAJAUS LIETUVIŲ SPAUDOS 15-METIS

ANTANAS VAIVUSKAS

Šiomet spalio 20 d. Urugvajaus lietuvių darbininkų laikraščiui "Darbui" sukako 15 metų. Tai ilgiausio amžiaus pasiekęs darbininkiškas lietuvių laikraštis Pietų Amerikoje. Už jį anksčiau pasirodę panašūs laikraščiai Argentinoje ir Brazilijoje buvo fašistinių režimų aukomis ar nelegaliai ėję per eilę metų, dėl nepaprastai sunkių sąlygų, buvo priversti sustoti.

Jei ne fašistinės represijos, jei ne smetoni-

A. VAIVUSKAS

nių agentų veikla išvien su vietos žvalgyba, šiandien mes su pasididžiavimu minėtumėm ne "Darbo" penkiolikmetį, kaip seniausio pažangiojo laikraščio lietuvių kalba šiame žemyne, bet "Rytojaus" 23-sias ir "Garso" 21-sias metines.

Urugvajuje darbininkiška lietuvių spauda įsikūrė vėliausia. Todėl, nors suglaustai, čia prisiminsime apie pirmųjų mūsų laikraščių įsikūrimą Pietų Amerikoje. Paminėsime juos chronologine tvarka:

"RYTOJUS"—pirmasis P. Amerikos lietuvių darbininkų savaitraštis, išėjęs 1927 m. Buenos Aires mieste, Argentinoje. Jo išleidimui neįkainuojamą pagalbą suteikė JAV pažangieji lietuviai, iš savo tarpo paskirdami talentingąjį rašytoją ir žurnalistą *Rojų Mizarą*. "Rytojų" 1930 metais pasmaugė smurtininko Uriburu įsigalėjusi klika. Laikraštis buvo nuvarytas į pogrindį. Tokiose sąlygose jis dar buvo leidžiamas iki 1937 metų. "Rytojus," jei ne Argentinos fašistų siautėjimai, be abejonės, šiuo metu būtų buvęs leidžiamas pirmuoju lietuvių dienraščiu! Tai buvo plačiausiai pasiskleidęs laikraštis visoje Pietų Amerikos lietuvių emigracijoje.

"GARSAS"—Susivienijimo Lietuvių Brazilijoje organas, savaitraštis, pasirodęs S. Paulo mieste 1929 metais. Vienu iš jo įsteigėjų ir paskutiniu redaktorium buvo praeitais metais tragiškai žuvęs kovos poste *Alfonzas Marma*. "Garsas" buvo mėgiamiausias Brazilijos lietuvių laikraštis. Brazilijos reakcininkai, su lietuviškų fašistų pagalba, 1930 m. išvaikė SLB, uždarė "Garsą" ir areštavo jo redaktorių bei keletą kitų veikėjų.

"TIESOS ŽODIS"—pogrindinis, nedidelio formato, revoliucinės dvasios, šaukiąs į kovą prieš išnaudotojų santvarką laikraštis, argentiniečių išleistas 1930 m. spalio 17 d. Neilgai jis gyvavo. Policiniai persekiojimai ir ekonominiai neištekčiai jį privertė sustoti.

"DARBININKŲ ŽODIS"—Brazilijos lietuvių komunistų frakcijos pirmasis laikraštis, pasirodė 1931 m. pogrindinėje spaustuvėje spaudžiamas. Nedidelio formato. 1932 m. šį laikraštį su spaustuve už keletą varinių policijai pardavė išdavikas Gerulaitis. "Darbininkų žodį" redagavo ir spaudė *Albinas Kynas*.

"DABARTIS"—žurnalas, pradėjęs eiti 1932

m. Argentinos provincijos mieste Rosario, kur spaudos atžvilgiu vyravo laisvesnės sąlygos. "Dabartį" puikiai redagavo nenuilstamas kovotojas, gabus žurnalistas *Pranas Ulevičius*. Šis, pirmasis darbininkiškas žurnalas P. Amerikoje, išėjo per keliolika metų (iki 1937). Jis sustojo po to, kai į Ispanijos respublikiečių kariuomenę savanoriais išvyko pats redaktorius su grupe aktyvių veikėjų.

"MŪSŲ ŽODIS"—Brazilijos lietuvių komunistų frakcijos dukartmėnesinis laikraštis, *Albino Kyno* iniciatyva ir pastangomis įkurtoje nuosavoje pagrindinėje spaustuvėje, pradėjo reguliariai eiti nuo 1933 m. lapkričio mėn. Gyvavo 5 metus. Porą metų jį redagavo ir spaudė *Albinas Kynas*. Kyną pavadavo *Alfonas Marma* (grįžęs iš tremties—Urugvajaus) ir kiti du draugai, kurių pavardžių čia neminėsimė. "Mūsų žodžio" spaustuvę S. Paulo žvalgybai nepavyko surasti, nors jos ieškojo vokiečių, italų bei anglų žvalgybininkų padedami. 1936 m. A. Kynas, jau išimtas iš pagrindinės "M. žodžio" spaustuvės, buvo suimtas, baisiai kankintas ir ištremtas. Pakeliui pro Prancūziją, Kynas pabėgo nuo laivo ir nuvyko į Ispanijos respublikiečių frontą. Žuvo jis hitleriniams grobikams besiveržiant į Lietuvą 1941 metais.

"RYTAS"—mėnesinis žurnalas, *Meno Mėgėjų Ratelio* "Rytas" organas, išėjo 1936 m. liepos mėn. S. Paulyje. Pradžioje jį redagavo pažangus Lietuvos moksleivis *Pijus Storpirstis*. Storpirstčiui mirus, žurnalo redakcija atiteko A. Marmai. "Rytas" ėjo iki 1942 m., t. y. iki Brazilijos vyriausybės reakciniai įstatymai prieš visą svetimšalių spaudą jį uždarė.

"MOMENTAS"—Buenos Aires mieste išvydo šviesą 1936 m. pabaigoje, spaudos laisvę argentiniečių liaudžiai atgavus. Pasirodydavo kas savaitę. Didelio formato. Sėkmingai jis ėjo iki 1943 m. Toliau reakcija pastojo jam kelią. "Momentą" redagavo *Juozas Balušninkas*.

"TIESA"—mažo formato Brazilijos lietuvių laikraštis, buvo pradėjęs eiti 1942 m. kovo mėn. pagrindinėje "Mūsų žodžio" spaustuvėje. Technikos atžvilgiu laikraštukas turėjo panašumo į gražų žurnalą. Redagavo *Alfonas Marma*. Gyvavo iki 1943 m. vasario mėn. ir išėjo 14 numerių.

"VIENYBĖ"—Argentinos lietuvių pažangus laikraštis. Pasirodė 1945 m. rugsėjo mėn. Po trejų metų Perono "antiimperialistinė" vyriausybė "Vienybę" uždarė.

"TĖVYNĖ"—išėjo tuoj po "Vienybės" uždarymo. Ji tebeina iki šiol, su labai ribotomis laisvėmis.

Brazilijoje, po "Tiesos" uždarymo (1943 m.) nebeišėjo darbininkiškas lietuvių laikraštis.

* *

Urugvajaus lietuviai darbo žmonės gero kai vėliau ėmėsi darbo įkurti savąją spaudą. Tokį pavėlavimą gal tenka aiškinti tuo, kad čia buvo ir tebėra mažiausia mūsų kolonija, ir gal tuo, kad urugvajiečiai palaikė tamprius santykius su savo artimais kaimynais—argentiniečiais. Pradžioje čia veikė pažangiosios organizacijos kuopa, čia buvo platinama viešai bei slaptai Argentinoje leidžiama spauda.

Pirmasis Urugvajaus lietuvių darbininkų laikraštis buvo "PROLETARAS," pasirodęs 1931 m. Jo iniciatorius ir redaktorius—A. *Marma*, kuris tuo metu čia gyveno išdeportuotas iš Brazilijos. "Proletaras" buvo rašomąja mašinėle parašomas ir šapirografu padauginamas. Jo pasirodė keli numeriai.

"Proletarui" sustojus, 1933 m. pabaigoje išėjo "RAUDONOJI VĒLIAVA." Šis laikraštis (kaip ir "Proletaras") pasirodydavo slaptai ir jis sustojo 1935 m. pradžioje. "Raud. vėliava" jau buvo raidėmis surenkama ir atspaudžiama gana primityvišku būdu: rankomis pertraukiant volą per suformuotą raidžių puslapį, ant kurio buvo ištiesiamas popierius. Šita spaustuvė buvo paslėpta ir dažnai kaite-liojama į naujas vietas. Raidžių keletą kilogramų buvo slaptai atvežęs P. Ulevičius, atliekamų nuo "Rytojaus." Prie "Raud. vėliavos" išleidimo daugiausiai dirbo A. *Marma*, kaip redaktorius, ir S. Gužauskas, B. Vidrickas ir J. Lekavičius—raidžių rinkėjais.

"Raudonoji vėliava" atliko savo didį vaidmenį anais reakcinio režimo laikais. Skleidė revoliucines, komunistines mintis, šaukė darbo žmones į kovą prieš fašizmą, prieš karą; lavino kadrus atkaklioms kovoms greta su Urugvajaus proletariatu.

Šalies konstitucijos laužytojams neatsilaukė prieš liaudies spaudimą, Urugvajuje vėl

pradėjo atsigriebti demokratinė tvarka. Vėl buvo atgauta žodžio ir spaudos laisvė. "Raudonajai vėliavai" toliau slaptai eiti buvo beprasmiška.

Todėl pažangieji mūsų tėvynainiai 1935 m. vidury ėmė ruošti prie legalaus, darbininkiško turinio, laikraščio išleidimo. Buvo darsipirkta daugiau raidžių. Tas pats "R. V." spaustuvininkas sutiko naują laikraštį rinkti.

Taip, 1935 metų spalio 20 d. gimė "DARBAS." Atsakinguoju redaktorium valdžios įstaigose įsiregistravo Juozas Čiurkinas. Buvo sudaryta didoka redakeinė komisija iš P. Jasinsko (iš Brazilijos atideportuotas), J. Kirstuko, J. Janulionio, J. Lekavičiaus, J. Djoko, J. Vijurko, A. Ragausko, S. Žilionio, S. Gužausko, B. Vidricko ir kt. Šita komisija atliko visą kitą laikraščio leidimo darbą: redagavo, platino, rūpinosi lėšomis.

Būdinga pažymėti viena ryški darbininkiško laikraščio charakteristika: žmonės, ėmęsi spaudos darbo, buvo visi darbininkai, mažamoksliai bei iš viso bemoksliai, be patyrimų ir be žurnalistinės nuovokos. Tačiau jų gera ir tvirta valia, jų ryžtas bei kilnūs siekiai šviestis ir šviesti, skleisti pažangias idėjas, buvo tuo akstinu, kuris padėjo laikraščiu i gyti formą, palengva užvaldyti spaudos techniką ir progresyviškai gerinti jo turinį.

"Darbui," nors jau viešose sąlygose, bet jam teko nuo pat pirmos dienos pergyventi didžiausius sunkumus. Nebuvo išsilavinusių rašto žmonių, nebuvo savų spaustuvininkų. Kiek patyrusių raidžių rinkėju ir lietuvių kalbos žinovu buvo S. Gužauskas, bet jis susirgo ir pasitraukė. Į jo vietą stėjo nebuvęs spaustuvininku B. Vidrickas. (Raides rinkti buvo prisitaikyta vienoje vietos spaustuvėje.) 1936 m. vasario 16-tos smetonininkų parengime įvyko incidentas. To pasėkoje, Vidrickas turėjo apleisti Urugvajų. "Darbas" paliko be raidžių rinkėjo . . . Teko šaukti tūlą raidžių rinkėją iš tariamų socialistų tarpo; pastarasis bandė sukoneveikti ne tik laikraščio apdirbimą, o ir jo turinį. Tuomet argentiniečiai vėl atėjo pagalbon: prisiuntė vieną iš buvusių "Rytojaus" raidžių rinkėjų—E. Sokelį.

Taip, per nepabaigiamus sunkumus, ėjo "Darbas" kas antrą savaitę iki 29-to numerio ir sustojo 1936 m. gruodžio 31 d. Anais ekonominio gyvenimo sunkiais laikais nebuvo

iš ko toliau apmokėti patį mažiausį atlyginimą raidžių rinkėjui, spaustuvei už atspaudimą, popieriaus nupirkimui . . .

* *

Devynis mėnesius "Darbas" nepasirodė. Per tą laikotarpį buvo imtasi kooperatiniais pagrindais organizuoti spaustuvėlę, kad vėl atgaivinus laikraštį. Prie šio darbo su naujomis iniciatyvomis daugiausia prisidėjo iš Brazilijos atvykęs J. Geglys.

Už 168 pezus buvo įsigyta koja sukama mažytė spaudžiamoji. Radosi 3 dėžės 10-to ir 1 dėžė 8-to šrifto dėvėtų raidžių. Keliolika kilogramų antraštinių raidžių buvo vėliau darsipirkta, išleistų "akcijų" pinigais. Tai ir visas buvo mūsų "bendrovės" turtas bei inventorius. Draugai, organizuodami šią spaustuvėlę, šitaip galvojo: darbininkas, kuris joje dirbs, galės pelnytis sau pragyvenimą atspausdamas vizitines korteles bei kitus komercinius spausdinius; gi tuo pačiu laiku, jis, už visai mažą atlyginimą, surinks ir atspaus laikraštį.

Norai ir siekiai—labai kilnūs. Buvo ieškoma priemonių, kad "Darbas" gyvuotų. Tačiau aplinkybės nepadėjo šiems geriems norams išsipildyti. Su turimu spaustuvės inventorium ir jos įrankiais, nebuvo įmanoma vizitinių kortelių tiek prigaminti, kad raidžių rinkėjas galėtų išsimaitinti. Be to, ir tokio spaustuvės techniko čia nebuvo . . .

Tokioje miniatūrinėje spaustuvėlėje "Darbas" pradėjo antru kartu eiti 1937 m. rugsėjo mėn. Jo raides rinkti ryžosi išmokti Jurgis Janulionis, pripuolamai padedant Gužauskui ir Sokeliui. Tuo laiku iš Brazilijos atvyko šių žodžių rašytojas, kuris turėjo šioki tokį spaudos darbo pažinimą ir todėl buvo paskirtas "Darbą" rinkti ir atspausti.

Nuosava spaustuvėlė, kaip minėta, nedavė lauktų rezultatų. 1940 m. viduryje ji apleido savo patalpas ir su savo inventorium nusikėlė į vieną didesnę Montevidėjaus spaustuvę, kur buvo padidintas laikraščio formatas, bet vis dar rankomis renkamas senomis "Rytojaus" raidėmis. Tačiau nebeilgai tęsėsi toks darbo būdas: minėtoje spaustuvėje buvo linotipas ir, po nemažų pastangų, buvo gautas sutikimas, kad linotipu išmoktų lietuviškai rinkti "Darbo" spaustuvininkas. Tais pat metais mūsų laikraštis jau išėjo eilutėmis lietu

tekstu, nors be vieno lietuviško ženklo. Šis prisiartinimas prie spaudos technikos jau daug ką reiškė: palengvėjo ir sutrumpėjo rinkimo darbas, kas leido pradėti galvoti apie savaitraščio leidimą.

Vokiečių fašistams užpuolus Tarybų Sąjungą, jautėsi ypatingai didis reikalas "Darbą" paversti savaitraščiu. Po nekurio pasiruošimo, 1942 m. "Darbas" pradėjo išeiti kas savaitę, tačiau finansiniai ir kitoki nedatekliai jam neleido savaitraščiu nusistovėti ir jis vėl, 1943 m., grįžo į dukartmėnesinį. Laike karo buvo parduotas spaustuvėlės inventorius. Tuo būdu likosi likviduota mūsų spaudos "bendrovė."

* *

Daug laiko praėjo, kol "Darbas" susitvarkė su spaustuvės problemomis. Tai nelengvas klausimas, ypač svetimšalių spaudai. O spaustuvė — laikraščio kertinis akmuo. Nūdien Urugvajiečiai turi sąlygas, kokių anksčiau niekad neturėjo, savo laikraštį leisti su visais lietuviškais ženklais ir palyginamai greitai jį pagaminti kad ir svetimose spaustuvėse. Visa tai pasiekta dėka draugų amerikiečių stambiai paramai — jų aukomis nupirktam lietuviškam šriftui linotipu rinkti. Iš pasenusios technikos urugvajiečiai šiandien pakopė

iki moderniosios, susilygino su argentiniečiais ir toli paliko braziliečius, kurie dar nepažįsta linotipo.

Urugvajuje darbinikiška spauda iki šiol dar tebesinaudoja spaudos laisve. "Darbas" 15-kos metų bėgyje dar nepažinojo jokios cenzūros, jokių trukdymų iš valdiškų įstaigų pusės. Šioje šalyje, taipgi reikia pabrėžti, nesusikūrė joks kitas lietuviškas laikraštis, nors buvo pakartotinai bandyta. Tatai geriausiai byloja, jog "Darbas" išgyvavo tokį amžių dėka paramai, kurią jam teikė darbinikiškoji kolonija.

Svarbias ir dideles pareigas neša darbo žmonių spauda šioje XX-jo amžiaus pusėje. Pasaulyje kuriasi ir vystosi nauja, socialistinė, visuomenė. Senoji santvarka—imperialistinis kapitalizmas—jos pirmynžangą nori sulaukyti naujo karo ugnimi. Karo grėsmė—didi ir vis didėja. Bet kova už taikos reikalą įgauna kaskart didesnį mastą, vis intensyviau ir aktyviau ji pasireiškia visame žemės rutulyje.

Spaudos vaidmuo kovoje už taiką—pats didžiausias. "Darbas," atšventęs savo 15-kos metų jubiliejų, stengsis ir toliau šaukti Pietų Amerikos lietuvius darbininkus į kovą už taiką pasaulyje.

Laimė

Tu man kalbėjai apie laimę maža,
Kaip apie lašą žvilgančios rasos.
Sakei, sukursim pasaulėlį gražų,
Kur mums užteks ir meilės, ir šviesos.

Taip, supratau: gyvenimo bijais tu,
Kaip mažas paukštis bijosi audrų,
Todėl man šiandien neramu ir keista
Dėl tavo laimės tos ir žodžių netikrų.

Aš šiandien gyvenu tokioj epochoj,
Kurioj gyvenimas ir meilė neišsėks.
Tai nekalbėk man apie laimę tokią:
Ji taip maža ir jos man neužteks.

Juozas Macevičius.

1948.

Atsiliekančiam

Diena praėjo—naujas žingsnis priekin,—
Prabėgs taip metai, šimtmečių grandis...
O tu, kuris žingsniu dar atsilieki,
Ar supranti, kaip daugel prarandi?...

Tu net mažos sekundės nepavysi...
Tada suprasti, kaip brangi diena.
Ir ką draugams, ką liaudžiai pasakysi,
Kai pavėluotai nuskambės daina?

Gyvenimas žavus tau bėgs pro šalį...
O bus daug darbo, laimės ir žiedų...
Tad kas su juo kartu suspėt negali,
Tam vietos čia ir žodžių nerandu.

Juozas Macevičius.

1947.

MENAS, GROŽIS, DAILĖ MŪSŲ GYVENIME

JONAS KAŠKAITIS

Dažnai visi mes girdime šiuos ženklingsus žodžius. Dažnai mes stebime meno dalykus, klausomės harmoningų grožio garsų. Stabtelim su pasigėrėjimu, kai tie meno padarai pataiko mums į tašką, paveikia mūsų jausmus, mūsų sąmonę. Toji meninių dalykų sąsaja su mūsų pojūčiais kaip tik ir parodo, kad ir mes patys turime meno pradų—ir ieškome progų tiems meno pradams kaip nors pasireikšti.

Jei tik norime ir turime progų, meniniais dalykais mes galime gėrėtis bet kada ir bet kur. Meno poreikių taip dabar daug yra visur, kad mes jau mokam pasirinkti sau patinkamiausiąją meno sritį. Gauname iš jo pasitenkinimo, malonumo, kiek kam leidžia aplinkybės ir ūpas, nusistatymas ir dvasinė nuotaika.

I. KAME MENAS?

Tai kas gi yra tas menas? Kame meno esmė, kur jo pradžia, jo daigai? Kam jo reikia—to meno? Kam jis geras?

Šitokiais klausimais daugybė parašyta knygų, straipsnių, pamokų, paskaitų. Guvūs ir įdomūs tai klausimai. Tai tik iš lengvėlio, tik paviršium, tik apgraižom palieskime čia vieną, kitą meno klausimą.

Bendrai tariant, menas prasideda, kai atsiranda žmogui noras pagamint ką nors tokio—ko praktiško ir būtinai reikalingo daino. Kai užėina noras bent kiek pagražint, padailint kokį praktišką daino. Tatoi padaryt esti galima, jei, atlikus praktišką ir būtiną darbą, žmogui dar atsirado kiek laiko atsistat ir kai ką tokio *nebūtinai reikalingo* daino prie jau užbaigto ar baigiamo *reikalingo* darbo.

Nuo seniausiųjų laikų, kiek tik siekia atgal antikinės istorijos horizontai, dar laukiniai ir puslaukiniai mūsų prabočiai padarė meno pradus. Grubūs tai buvo pradai, pirmuoniški, vaikiški, bet vis dėlto *meno pradai—ir bent kelių rūšių*.

Laukinių žmonių senovės urvuose tapo at-rasti ant sienų išbraižyti brėžiniai, tų laikų

gyvūnų—mamutų, stumbrų, briedžių brėžiniai. Brėžiniai labai primityvūs, pirmuoniški, netašyti, bet vistiek tai grožiniai padarai. Tie brėžiniai, tie paveikslai urvo nepataiso, nepadaro jo patogesnio *praktiška* prasme, bet pa-

JONAS KAŠKAITIS

gražina urvą. Jaukiau ir maloniau nuo to pasidarė ten būt. Štai jums ir yra patys pirmutiniai artistai, dailininkai, piešėjai, *vaizduojamojo meno* pradėjęjai, ką padarė tuos brėžinius.

Be abejojimo, tais pačiais žilaisiais pirmistoriniais laikais galėjo prasidėti ir kitokios meno formos. Mūs laukiniai bočiai, sočiai pavalgę žvėrienos ir pasilsėję po medžioklės, savo linksmumą pareiškė kokia daina, stūgavi-

mu, šūkavimu, gal barškinimu į kokį daiktą, į kokią plėnį, į ištemptą žvėries odą. Tų dainų, tų šūkavimų ir barškinimų nebuvo reikalinga *praktiškai*. Galima buvo be jų apsieiti. Bet jie atsirado, kaip *dailiškas dadėčkas*, kaip išraiška atliekamos energijos, kaip noras *asmeniškai pasireikšti*, iškelt viršun kokį tai neaiškų vidujinį *spyrimą*.

Greta tos pirmuoniškos *muzikos* ir ritminų *dainų*, panoro tiems žmonėms pasikraipyti, pašokinėti, pasisukalioti. Ir taip atsirado *šokiai* —viena pačių seniausiųjų meno šakų. Šokiais, tegul ir laukiniais, klaikiais šokiais, pirmistoriniai žmonės reiškė savo nuotaiką, savo linksmumą, gal didino savo karingą ūpą ir drąsą kaip nors nudėt žvėrį savo šeimos ir kaimynų maistui, rūbui, apdarui.

Laikui tyliai šliaužiant, laukiniai žmonės pramoko pasigaminti kokį molinį indą, dubenį. Pradėjo ir tą *praktišką*, reikalingą dubenį *dailinti* kokiais bruoželiais, linijomis, rateliais, net ir figūromis. Taip ir prasidėjo *keramikos menas*. Senovės iškasenos, archeologiniai atradimai senovės kapinėse ir karstuose, pilikalniuose liudija apie tą žilųjų laikų meną ir menininkus. Padailinti, padabinti puodai, vėliau ir dar kokie pirmuoniški papuošalai, karoliai, antrankiai, auskariai, iš žvėries kaulo kokie nudailinti daiktai—vis tai meno poreiškiai—iš giliosios senovės mus pasiekę.

Vėliau, kai jau istorija pradėjo rekorduoti žmonių gyvenimą ir atsitikimus, daugiau atrasta ir tų laikų meninių dalykų. Antikinė Asirija, Babilonija, Egiptas paliko mums pasistebėt savo būdingų, gan įmantrių meno kūrinų. Panašių meno liekanų atrasta ir tebeatrandama Kinijoje, Indijoje, Mongolijoje ir kitose senojo ir naujojo—Amerikos pasaulio vietose. Inkų, aztekų meniniai palikimai—labai įdomūs ir labai panašūs Egipto bei Mongolijos palikimams.

Civilizacijos ir kultūros istorija parodo mums, kaip palaipsniui kilo ir tobulėjo tautų menas. Tie meno ir grožio lobiai surankioti ir sudėlioti tam tikruose muziejuose. Lankyti tokius muziejus kiekvienam labai įdomu ir labai naudinga. Tai praplatina mūsų žinojimą, duoda gražaus, naudingo darbo mūsų protui ir jausmams.

Kaip dabar dalykai stovi, pagal dabartinio žmogaus sąvoką — menas ir meno kūriniai

kritiškai įvertinami ir kritiškai svarstomi. Ne bet kas, kas tik blizga ir spalvotai atrodo, yra menas. Ne bet koks rašinys ar knyga yra menas. Ne bet koks garsų suderinimas yra muzika ar daina ar poezija.

Meno padaras privalo turėti ko tokio *subtilaus*, dailiai užbaigto, kad jis veiktų mūsų jausmus, *organizuotų jausmus*, darytų saviško meninio įspūdžio, padėtų gerinti ir tobulinti mūsų jautimus ir nuotaikas.

II. MENO RŪŠYS IR ŠAKOS

Visokių yra meno šakų ir atšakių: muzika, šokiai, poezija, tapyba, skulptūra ir jai artimos lipdyba, drožyba, keramika, toliau—architektūra, taikomoji dailė, industrinė dailė, teatras su visais jo skyriais—drama, komedija, tragedija, tragikomedija, farsu, opera, operete, muzikine vaidyba, vodevilium, judomaisiais kino paveikslais ir filmais, gyva ir rekorduota muzika, oratorija, retorika — ir taip toliau ir taip toliau. Ir visi šitie meno skyriai turi daugybę poskyrių, kurių čia visų negalima ir išgvildent. Galima tik priminti. Sakysim, *šokiai* yra baletas, akrobatiškieji šokiai, interpretuojamieji šokiai, trepsėjimo bei strapaliojimo šokiai (“tap dancing”), pirštų šokiai (“toe dancing”), klasiški šokiai, moderniški šokiai, liaudiški šokiai ir taip toliau.

Imkime *vaizduojamąjį meną*, kurį pagauna ir gauda mūsų akys. Tai labai, labai platūs ir labai įvairūs meno plotai. Tapyba, braižyba, grafika, skulptūra — skulptūra, drožyba, lipdyba, dalinai ir taikomoji dailė, keramika, architektūra.

Neseniai čia pat, šiame mūsų Kultūros centre, per 1949 m. pavasarinę lietuvių meno parodą, mūsų dailininkas Robertas Feiferis davė įdomią paskaitą apie vaizduojamąjį meną. Būrelis meno mėgėjų girdėjo tą gražią paskaitą. Daugiau mums reikia tokių paskaitų. Jos mums atidaro akis, parodo, kaip žiūrėti ir kaip pamatyti ir įsisąmoninti tą ar kitą paveikslą, tapinį, brėžinį ar kokį kitokį vaizduojamojo meno kūrinį.

Po kelių tokių paskaitų įdomesnis ir įspūdingesnis bus mūsų atsilankymas į dailės muziejų, į dailės bei meno parodą. Pirmiau neįdomiai atrodąs paveikslas pasidarys mums

įdomus, malonus ir pastoviai išpūdingas. Įsmegs jisai mūsų atmintin ir mes jį bet kada galėsime mintinai atvaizduoti, vaizduotės akim juo gērėtis.

Čia kaip tik ir pravartu pastebēt, kad vaizduojamojo meno kūriniai yra patys išpūdingieji ir patys *pastovieji* mūsų vaizduotėj ir mūsų atminty. Kitų meno šakų kūriniai netokie pastovūs mūsų atminty. Greičiau jie išgaruoja, išblęsta iš mūsų vaizduotės ir sunku juos gerai įsisavint. Nebent mes juos stebime dažnai, pakartojamai ir beveik mintinai išmokstame, kaip ir dainą, jos gaidą, operos arijos motyvą, simfonijos kokį judėjimą, poezijos tą ar kitą posmą.

Apie kiekvieną meno, grožio ar dailės šaką galima daug, daug ką kalbėti, gvildinti, mokyti ir įsisavinti. Tatai mus kultūrina, civilizuoja, kilniai mus auklėja, net padeda pertaisyt ir *patobulint* mūsų pačią *prigimtį*, mūsų *pasauliožiūrą, nuotaiką*, nusistatymą, mūsų *psichologiją*. Universitetuose yra net ištisi meno skyriai — ne būtinai būsimiems menininkams lavint ir ugdyt, bet ir šiaip bet kokiam eiliniam žmogui arčiau susipažint su meno esme. Yra laisvų klausytojų kursai, kur nereikia jokių įstojamųjų egzaminų ar kvotimų. Pakanka tik šio tokio gabumo, įdomumo ir noro bei pasiryžimo lavintis, tobulintis ir džiaugtis meno kūryba, įsisavint jo daigus.

Žodinis menas labai platus ir galingas. Poezija, literatūra, daina, teatrinis menas, oratorija, retorika, deklamacija ir t. t. Vis tai grožiniai žodžio dirvonai.

Kalba, prakalba, prelekcija gali būt tik sausa agitacija ar šiaip koks nuobodus, rimtas referatas, traktatas, gvildenimas, bet ji gali tuo pačiu kartu būti ir aukštai ir švelniai *meniškas, dailiškas padarinys*. Lyg kokia simfonija — žodžiu, ir lankstaus, ryškaus, gyvo ir muzikingo kalbėtojo balso simfonija, glostyte ji glosto klausovo ausį, sminga sąmonėn ir užsirekorduoja atminty.

Greta gyvo *kalbamojo žodžio* meno yra ir rašyto, spausdinto grožinio žodžio menas—poezija, proza, literatūra.

III. GROŽINĖ LITERATŪRA

Grožinė literatūra yra labai plačiai išsišakojusi rašyto žodžio kūryba. Ne visa kas,

kas tik parašyta, yra literatūra sulig bendrai priimta prasme. Geografijos rankvedis—daiktiskas, objektingas žemės vietovių ir žmonių aprašymas—nėra grožinė literatūra. Yra tai mokslo ir švietimo padaras. Bet asmeniniai, subjektyvūs, dailiškai patiekti *vietovių aprašymai, kelionių išpūdžiai*, savaingai *nuspalvinti autoriaus vaizduotės* ir sąmoningų išvadžiojimų dažais — yra grožinės literatūros rūšis. Mokyklinė istorijos knyga, kad ir smulkmeningai rekorduojanti praeities įvykius ir žmonių gyvenimą — nėra grožinė literatūra. Tačiau *istoriniai romanai, novelės, apysakos*, su *autoriaus vaizduotės sukurtais* tipais bei herojais—yra pati žymioji grožinės literatūros šaka.

Bet kokia istorijos rūšis—ne tik kad mokykliniai kurios gadynės istorijos vadovėliai, bet ir šiaip kokio dalyko istorija, sakysim, bažnyčios istorija, civilizacijos ir kultūros istorija, verslo, pramonės, mašinų istorija, darbininkų judėjimo ir profsąjungų bei unijų istorija ir t. t.—vis tai yra mokslo ir švietimo dalykai. Tačiau ant bet kokio istorinio fono galima sukurti grožinės literatūros šedevrą.

Savaime suprantama, kad bet kokios kalbos gramatika, etimologija, sintaksė, kalbotyra, tautosaka yra moksliniai dalykai. Bet *liaudiškos dainos, pasakos, pasakėčios, padavimai, minklės, priežodžiai*, yra liaudiškos kūrybos grožinės literatūros lobiai, pati ta sultingoji tautinės literatūros šaknis.

Biologija — zoologija, botanika, fiziologija, psichologija, filosofija, astronomija, kosmografija, geologija, archeologija, paleontologija, mineralogija, metalurgija, chemija, fizika, matematika—vis tai mokslo šakos. Tačiau įmantrus kūrybinis gabumas gali sukurt ir grožinę apysaką bei romaną apie kai kurį mokslo dalyką, apie tūlas mokslinio tyrinėjimo šakas.

Grožinė literatūra turi savo būdingas savybes. Ji veikia žmogaus vaizduotę, jausmus, sąmonę, gyvai sudomina savo turiniu, savo skambia kalba, savo pagrindine idėja.

Grožinė literatūra turi du stambius skyrius: *prozą ir poeziją*. Ir tie du didieji skyriai, savo ruožtu, turi daugybę poskyrių.

Proziniai raštai gali būt *aprašymai, apsakymai* bei pasakojimai, apsvartymai bei *samprotavimai*. Visi šitie elementai gali būt viename stambesniame romane. Didelę *apsa-*

lymų dalį užima *ėpas*, *ėpinė* kūryba, tūlo laikotarpio įvykių ir herojų, didvyrių pavaizdavimas. Kiekvienos tautos *ėpika* sudaro gausų grožinės literatūros lobį.

Didelis epinis romanas, plačiai ir smulkmeningai vaizduojas ne tik paskirų, bet ir visuomenės sluoksnių išgyvenimus ir tarpusavius sątykius, vadinasi *ėpopėja*. Levo N. Tolstojaus "Karas ir Taika" yra galinga *ėpopėja* iš Napoleono karų laikotarpio, iš Tėvyniškojo karo susigrūdimų.

Ėpinėmis temomis sukurta daugybė istorinių romanų, apysakų, novelių, dramų, dainų, padavimų. Netaip seniai ilgą laiką per "Laisvę" ėjo didingas Levo Tolstojaus romanas "Kazokai." Skaitydavai žmogus ir gėrėdavais stebėtinai vaizdingais aprašymais Kaukazo kazokų būklės, heroizmu totorių tautelių, žavingais gamtovaizdžiais, kalbos skambumu, pagrindinės idėjos galybe.

Henrikas Senkevičius sukūrė eilę *ėpinių* romanų. "Ugnim ir kardu" vaizduoja atšiauriają vokiškųjų riterių kryžiuočių gadynę. "Kurlink žengi?" ("Quo vadis?") apipavidalina Romos imperijos trunėjimą ir krikščionybės pradų atsiradimą.

Ir mūsų kuklioj lietuvių literatūroj *ėpinėmis* temomis daug kas sukurta. To rasime raštuose Vysk. Mot. Valančiaus, Maironio, Krist. Donelaičio, Liūdo Giros, Petro Cvirkos ir kitų autorių.

Aprašymų — puikių, žavingų aprašymų užėiname kiekvieno rašytojo kūriniuose. Didieji rusų literatūros klasikai ypač šauniai jais pasižymi. Jų meistriškumu negali atsistebėti Vak. Europos rašytojai. A. Puškinas, M. Lermontovas, Levas Tolstojus, I. Turgenovas, F. Dostojevskis, N. Gogolis, M. Gorkis, V. Katajevas, M. Šolochovas — plataus masto menininkai. Ir jų pėdomis seka visa plejada vėlesniųjų rašytojų.

Prisimenate? Skaitėte mūsų laikraščių špaltose ne vieną Gorkio apysaką. Imkime jo "Mano universitetai." Kaip *gyvai*, *smulkmeningai* ir *vaizdžiai* apibūdina Gorkis visą galeriją savo mirguliuojančių tipų! Aliai vienas jo aprašomas asmuo stoja tavo vaizduotėj, tarytum gyvas. Tu matai jo būdingą veidą, nosį, akis, jo visą figūrą, mostus, laikyseną; girdi jo savigą kalbą, jauti jo motyvus, užgaidas, seki jo veiksmus. Ir jis, tas ar kitas asmuo įsminga tavo sąmonėn ir pa-

silieka ten ilgam, ilgam. Tu jį gali paskui bet kada įsivaizduot, stebėt jį savo vaizduotės akim.

Tai tokia *tikrojo meno galybė*.

Skaitydamas bet kokio talentingo rašytojo kokį stambesnį kūrinių, tu negali nuo jo atitraukti. Gyveni herojų gyvenimą, atjauti jų vargus, kovas, kliūtis. Džiaugies gerais įvykių posūkiomis. Pyksti ant netikusių, grobuoniškų tipų. Matai jų gerumo ar negerumo priežastis. Jauti visą atmosferą, tvarką, santvarką — ir darai savo išvadas.

Toks kūrinytas tave savaip nuteikia, pamoko daug ko. *Organizuoja tavo jausmus, brandina sąmonę*. Kultūrina tave, lavina tavo pajėgumus, stiprina tau dvasią, ryžtą, žmoniškos vertybės pojūtį.

Daug kam teko skaityt aną didingąjį mūsų Vytauto Mykolaičio-Putino romaną "Altorių šešėliuose." Tai didelio artisto didelis kūrinytas! Nežinau, kaip kam, bet man tas įstabusis romanas tai *gražiausias šedevras* visoj lietuvių literatūroj. Taip *subtiliai*, *perjaustai*, *taip užbaigtai*, *pilnutiniai* ir *tikroviškai* vaizduoja jis gyvenimą, kad tai tiesiog gyvas meno stebūklas.

Kaip gerai daro mūsų laikraščiai, perleidami per savo špaltas tikrai gerus, rinktinius grožinės literatūros kūrinius—originalius ir verstinius. Kai man, tai šitokie kūriniai sudaro pačią brandžiausiąją laikraščio dalį. Kaip tiktai susilaukiu laikraščio, tuoj pat pirma vienu ypu, godžiai ir susitelkusiai perskaitau apysakos ar romano tęsinį, o jau paskui ką kita: eilėraščius, kokį vaizdingą straipsnį, krislus, pastabas, pranešimus iš Lietuvos, žinias, korespondencijas . . .

Grožiniai prozos kūriniai, kai jie parašyti įgudusia rašytojo menininko ranka, tai vis viena, kaip anas garsiojo dailininko tapinys, pilnutiniai užbaigtas iki smulkiausio brūkšnelio. Tapytojas kantriai ir patvariai darbavosi su teptuku ir dažais išstisus metus, kol sukūrė savo tapybos šedevrą, įdėdamas jin savo laiką, jėgas, energiją, savo sielą, savo kūrybinį įkvėpimą ir entuziazmą ir savo galingą vidinį raginimą, savo visos asmenybės dalį.

Taip pat ir rašytojas. Daug jis įdeda savo susitelkusio darbo, laiko, kūrybinio įkarščio, savo pasišventimo bendruomenės labui, kol užbaigia aną novelę ar romaną.

Keliais pieštuko ar teptuko brūkšneliais tapytojas nesuspėjo padaryt nė pagrindinės apybraižos, nė plano, nė metmenų. Taip ir rašytojas—vos tik keliais žodžiais ir sakiniais nespėtų nė vardo parašyt.

Daug, daug dailininkas daro taiklių, spalvotų brūkšnelių, linijų, taškelių, kol užbaigia bent kampelį savo atvaizdo ar tapinio. Ir daug, daug gražių, rinktinių, brandžių, gyvų, sultingų žodžių ir skambių, spalvingų ir prasmingų sakinių išbarsto ant popieriaus *rašytojas*, kol parašo savo pergyvenimų ir įspūdžių skirsnelį ar skyrių.

Visa tai mes turime laikyt galvoj, stebėdami tapytojo išlietą ant drobės didingą vaizdą, arba skaitydami spalvingais žodžiais nupieštą ant popieriaus išgyvenimų kampelį, apysaką, aprašymą. Ir neturime skubintis su pasmerkimais, su kritikomis, su kandžiomis pastabėlėmis. Turime pirma gerai apsisvarstyt, apsigalvot, su pakanta, su tolerancija, su *kultūringu santūrumu*. Bet koks iš kanapių išlindęs pilypas, savimeilos ir pavydo įkastas, neiškenčia neįkandęs kokio rašto autoriui. Tuo jis parodo savo "co to ja!"—iškelia savo "aukštesnumo kompleksą." Žiūrėkit, geri žmonės: aš ne bet koks, — aš, bra, kaip matai, sukritikavau tą ir tą rašinį ir jo autorių . . . Palaiminti ubagai dvasios . . .

Kiti, atšiauriai pasididžiuodami, giriasi visai neskaitą jokių ten apysakų tęsinių, jokių eilėraščių, jokių iš Lietuvos raštų. Girdi, suprast negalima. Tiek tų nepažįstamų, nukaltų žodžių. Įkast negaliu, tai ir palieku: tegul sau,—aš vely taip sau pasišlaistysiu, savo laiką ant balabaikų praleisiu, pasikultūrinsiu kur smuklėj, pasiilsėsiu, įvairumo gausiu ir pasitenkinimo . . .

O mūsų laikraščiai ir jų bendradarbiai, rašytojai, menininkai pasišventusiai, uoliai ir patvariai kaip tik ir darbuojasi tam, kad *pakėlėjus kultūrinį skaitytojų lygį, kad pagilinus jų sąmonę, grožinį skonį, kad padailinus jų asmenybę ir jų gyvenimą*. Tai galutinis kiekvieno rimtesnio rašto siekis, kiekvieno tikrai meniško kūrinio siekis.

(Daugiau bus)

Niūjorko vidudienis

Ant karšto šaligatvio
Negrų vaikas batus valo.
Dangoraižių pavėsyje
Sukniubęs elgėta.
Traukiniai—
Oro, požeminiai,
Asfaltas, plytos,
Plienas po kaitra—
Niū-Jorkas . . .

Iš uosto pusės
Atleikia vėjas.
Sustoja, gaišta
Gatvių dulkėse.
Nenori pastatai
Klausytis,—
Kaip vėsu jūros gelmėse.

Štai skuba skruzdės
Septynių milijonų
Skruzdėlyno.
Liejasi į požemių angas.
Ten traukiniai
Po upėm ir alėjom,—
Tik drėgna tunelių tamsa.

Kiek instrumentų
Simfonijoj tavojoj?
Ne toje, kuri griežia
Po Carnegie stogu.
Tai ši, kuri gatvėj gimsta—
švilpukų, pėdų ir ratų.

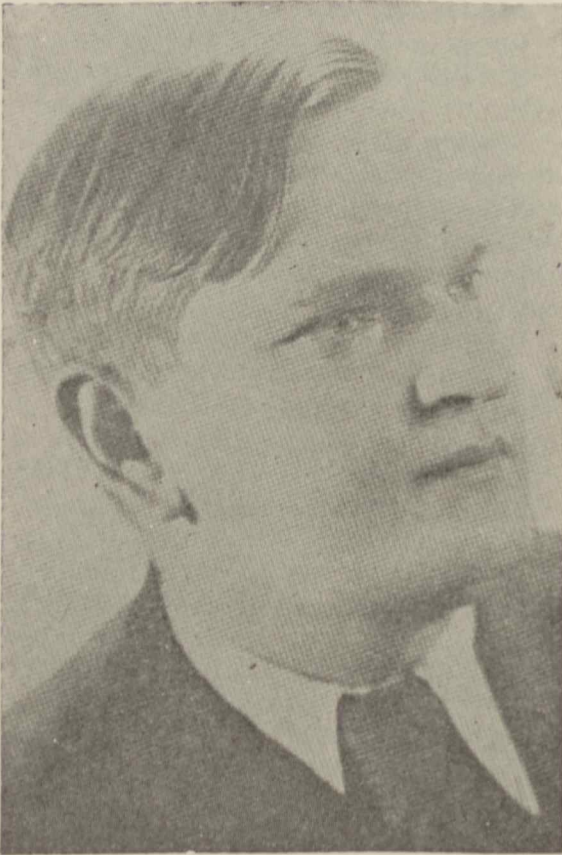
Jos bubnas miesto
Maršą muša.
Atsako stiklas languose.
Jos stygos tepamos
Benzinu.
Klavišai—
Stulpai aikštėse.

Niū-Jorkas stovi.
Iš uosto pusės
Atlantas prašos
Būt draugu.
Tolyn žemynai
šliejos, tiesias.
Niū-Jorkas lieka—
Vienui vienu.

R. Baranikas.

T. LIETUVOS DEŠIMTMETIS POEZIJOJE

Praėjusį liepos mėnesį suėjo lygiai dešimt metų nuo paskelbimo Lietuvos tarybine respublika ir nuo įsijungimo jos į didžiąją Tarybų Sąjungą. Tas istorinis įvykis buvo plačiai atžymėtas pačių įžymiausių Lietuvos poetų savo kūryboje. Šios sukakties proga tapo su-

ANTANAS VENCLOVA

kurtas ir paskelbtas naujas Tarybų Lietuvos himnas. Himno žodžius parašė Antanas Venclova, o muzika juos apvilko B. Dvarionis ir J. Švedas.

Naujasis Lietuvos himnas ištiesai skamba taip:

*Tarybinę Lietuvą liaudis sukūrė,
Už savąją laisvę kovojus ilgai.
Kur Vilnius senasis, kur Baltijos jūra,
Ten klesti mūs miestai, derlingi laukai.
Tarybų Sąjungoj šlovingoj,
Tarp lygių lygi ir laisva,
Gyvuok per amžius, būk laiminga,*

*Brangi Tarybų Lietuva!
Į Laisvę mums Leninas nušvietė kelią,
Padėjo kovoj didi rusų tauta.
Mus Stalinas veda į laimę ir galią,
Tautų mūs draugystė kaip plienas tvirta.
Tarybų Sąjungoj šlovingoj,
Tarp lygių lygi ir laisva,
Gyvuok per amžius, būk laiminga,
Brangi Tarybų Lietuva!
Šalis mūs galinga, nebijom pavojų,
Apginsim Tėvynę nuo priešų visų.
Mes žengiam pirmyn į didingą rytojų
Skaidriuos spiduliuos komunizmo šviesų.
Tarybų Sąjungoj šlovingoj,
Tarp lygių lygi ir laisva,
Gyvuok per amžius, būk laiminga,
Brangi Tarybų Lietuva!*

Poetas Tilvytis, autorius neseniai Lietuvoje pasirodžiusios ilgos poemos "Usnynė," entuziastingai sveikina Tarybų Lietuvos dešimtmetį ir pranašauja laisvam kraštui šviesiausią ateitį. Poetas sako:

*Nebepažinti gimto krašto, kur išaugau,
Neliko piktžolių tarp plaukiančių rugių;
Kaip mūras derlius tęsiasi išvien per lauką—
Auksinę, gražią ateitį tenai regiu.*

*Dar neseniai žmogus žagre kalnelį raižė;
Lašėjo prakaitas ant žvyro, akmenų,
O dvaro ponas valgė su medum ragaišį
Ir pienu lakino rujas pikty šunų.
Prieš dešimt metų žmonės rūsyse gyveno,
Per dienų dienas sunkiai dirbę fabrikuos,
O šeimininkai auksą užsieniuos gabeno
Ir tyliai statė juodai dienai namukus.*

*Per dešimt metų pertvarkėm gimtinės vei-
Atlūžę šakos baigia pūti po daigais. [dą;
Šiandieną mes ant seno šventaragio šlaito
Garbingą sukaktį apvaikštom su draugais.*

*Suartos dirvos sėjai, rėžiai susiliejo,
Balti bendri rugiai iš dirvos linksta lauk.
Ir veltui trumenai tenai kažką seilėja—
Prieš karą žemėje sukilo rankų daug.
Tik pasirašėme taikos atsišaukimą—
Šiandien dainuojam, šokam, sėdam už stalų.
Mes savo rankom nešam Lietuvos likimą,
Nebodami grasinimų ir tauškalų.
Išmokom dirbti, džiaugtis ir kartu budėti—*

Tai bruožas paprastų tarybinių žmonių.
Lietuvių tautai lemta kilti ir žydėti,
Kas metai vis turtėjant derlium auksiniu.

Poetė V. Valsiūnienė, gambiausia šių dienų Lietuvos lyrikė, dešimtmečio proga sukūrė eilėraščių "Sveika, Tarybų Lietuva." Ji dainuoja apie laimėjimą laisvės ir lietuvių tautos ryžtą, kad jokia pavergėjo koja niekuomet nebetreps Lietuvos gražių laukų. Poetė sako:

Sveika, Tarybų Lietuva,
Pamynusi vargus,
Kaip paukštis šiandien tu laisva,
Ir laisvas šis dangus.

Kviečiai kolūkio laukuose,
Ir girių žaluma
Tau moja ateitimi šviesia,
Tėvyne mylima.

Su Klaipėda, su Vilniumi,
Su laisve ir dainom,
Su Baltija, kur vilnia
Bangelēm mėlynom.

Ir kaip tą laimę išsakyt
Man žodžiais paprastais,
Kad tėviškė tokia vaiski,
Kad vargas neateis.

Pasaulį bombos drebina,
Mūs liaudis jų nebos,
Mes visą žemę stebinam
Laimėjimais darbuos.

Poetas Vladas Mozūriūnas davė eilėraščių "Tėviške!" Jis džiaugiasi, kad fašistinis slibinas tapo sunaikintas, o jo tėviškė Lietuva vėl pakilo šviesiai ateičiai, didingiems darbams. Tuo istoriniu laimėjimu džiaugiasi didžiuojasi visa Lietuvos liaudis ir kartu su ja jautrusis poetas. Poetas sako:

Tarp vėliavų skaisčių,
Ryškių gėlių ir parkų,
Jaunimo klegėsio,
Dainos, kurią girdžiu,
Man norisi taip pat
Žodžius kelis ištartį,
Paėmus juos iš tūkstančių širdžių.

Fašizmo slibinas
Apgožęs kraštą laikė.
Kovotojus užkasdavo
Giliam kape.
Bet su tavim kartu
Tą gūdžių naktį, klaidią
Tvirtai kovojo LKP.

Ir tos kovos garsai
Nenutilo, kol laimėjus
Varguolių Lietuva
Sutriuškino grandis,
Kaip jūra potvynyje užsiliejus.

Tokia plati atrodei ir didi!
Tavo kely dar buvo
Rūsčios kovos.
Mačiau tave sudegintą,
Sutryptą svetimų.
Tave išlaisvino
Ir vėl prikėlė šlovei
Kova tarybinės tautos sūnų.

Šiandieną šventė tau,
Didi, laiminga šventė!

Išėjo liaudis

Į šviesias gatves.

Ji išdidžiai

Pradėjusi gyventi

Savo darbais išgarsino tave.

Kur tik eini,

Matai, kaip kraštas kyla,

Kokie didžiuliai

Užmojai, darbai.

Išvarė vagą gilia,

Rytais mus žadina naujieji fabrikai!

Tu visados buvai

Darbščioji darbininkė

—Gyvenk, klestėk, Tarybų Lietuva!

Tau visos tautos seserys

Didžiulės laimės linki

Po laisvės vėliava,

Didinga ir skaisčia.

Vladas Grybas, kurio eilėraščių rinkinys "Tiesiu keliu" rodo didelius poetinius gabumus, dainuoja komunizmo pergalei:

Minios eina ir eina,

Dunda žemė jauna.

Pavertēm darbo dainą

Penkmečio žygio daina.

Balsas krūtinėse plečias!

—Žemėje žudynių gana!—

Jėgos galingos, plačios

Kils su taikos daina.

Lietuva, žeme Tarybų,

Šiandien tu ne viena—

Lydi laisvoj kūryboj

Daugiatautė daina.

Simbolis mūsų laimės—

Komunizmo diena.

Gauski miestuose, kaimuos,

Komunizmo daina!

Geografijos mokslas ir krikščionybė

PROF. DR. J. MATULIS

Lietuvos TSR Mokslų Akademijos Prezidentas

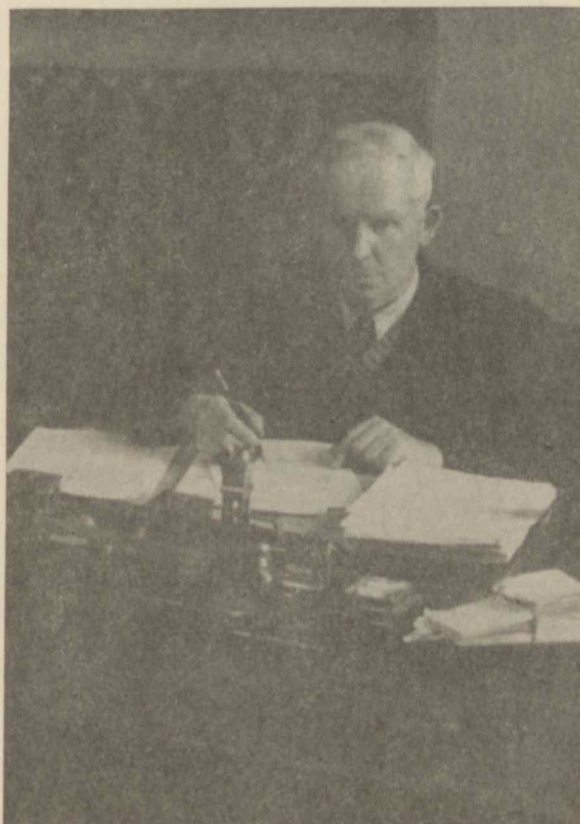
Tolygiai kaip augo ir stiprėjo ierarchija ir kleras, vyko taip pat teorinis krikščionybės pamatavimas, dogmų bei kanonų kūrimas ir, apamai, teologijos formavimas. Teorinių krikščionybės pagrindų ir dogmatikos kūrimas buvo pradėtas dar pirmaisiais amžiais, vedant atkaklias kovas su įvairiomis erezijomis ir gausiomis sektomis. Griežtesni dogmų ir kanonų formulavimai buvo atliekami bažnytiniuose suvažiavimuose bei skelbiami popiežių bulomis.

Jau pirmieji "bažnyčios tėvai" sėmė savo visą išmintį iš senų žydų religinių knygų, vadinamų biblijos vardu. Šias knygas jie ir padėjo kuriamos teologijos pagrindu. Todėl greita bibliškosios mitologijos į krikščionybės mokslą, arba teologiją, pateko tik idealistinės reakcingiausios graikų ir kitų Rytų tautų filosofinės srovės, kurios neprieštaravo biblijos tekstams. Graikų ir senovės Rytų mokslo bei kultūros pasiekimai, pažangiausios filosofinės srovės, graikų materializmas ir jų mokslinio visatovaizdžio pradai buvo laikomi velnio išmislu ir apgaule ir buvo pasmerkti visiškam užmiršimui. Tuo būdu buvo sukurta tvirta teologinė sistema, kuri užkirto kelią mokslui, pažangesnei minčiai, objektyvaus pažinimo ieškojimui ir sklidimui.

N. G. Černiševskis savo veikale "Laipsniškas senovės filosofijos vystymasis" taikliai išjuokė prieštaraujančias mokslui "bažnyčios tėvų" pažiūras. Jis rašė, kad bažnyčia apreiškia žmogui "tiesas," kurių "akis nematė ir ausis negirdėjo."

Kadangi krikščionybės formavimasis vyko lygiagrečiai su feodalizmo augimu ir stiprėjimu, tai kleras priėmė visas feodalines ierarchijos formas, ir teologija virto pagrindine feodalinės santvarkos ideologija, jos svarbiausiu ramsčiu. O kadangi popiežiai ir vyskupai buvo didžiausi feodalai ir turtų valdytojai, tai bet kokia naujesnė mintis buvo pavojinga ne tik nusistovėjusių religinių pažiūrų išlaidymui, bet ir feodalinės santvarkos bei darbo

masių išnaudojimo palaikymui. Todėl bet kurių pažiūrų bei mokslinio pažinimo faktų aiškinimas buvo leidžiamas tik bibliškosios mitologijos tekstų šviesoje. Nors nuo XI ir XII a. a. didesniuose Europos miestuose pradėjo steigtis aukštosios mokyklos ir universitetai, tačiau pagrindinis jų užsiėmimas buvo scho-

PROF. J. MATULIS

lastika, teologijos ir šventraščio nagrinėjimas. Kiekviena teorija ar mokslo šaka buvo įspraudžiamos į biblijos rėmus ir papildoma įvairiomis fantazijomis. Tos fantazijos ir jų komentavimas tęsiasi iki mūsų dienų, o XVIII ir dar XIX m. buvo daugelio universitetų pagrindinis "studijų" objektas ir, aišku, mokslinę mintį traukė atgal. Štai, pavyzdžiui, Vilniaus Universiteto 1756 m. valstybinių egzaminų protokoluose užrašyti pagrindiniai klausimai,

kurie buvo užduodami studentams: a) "Kada buvo sutvertas pasaulis, rudenį ar pavasarį?," b) "Kur buvo rojus ir ar jis tebėra šiuo metu?," c) "Ar žaltys, Ievos gundytojas, buvo tikras?," d) "Ar iš dangaus nukritusi mana vienodai buvo skani geriesiems ir blogiesiems?," e) "Ar Saliamonas, statydamas maldyklą, vartojo samaną ir žolę vietoj geležies?" ir t. t. ir t. t.

Kadangi teologai mokė, kad biblijoje yra surašyta aukščiausia, paties dievo apreikšta išmintis ir visų mokslų išaiškinimas, todėl buvo griežtai smerkiami ir persekiojami bet kokie nauji tyrimai ir eksperimentai, nes jie reiškė dievo galybės žeminimą, buvo paties šėtono įkvėpti, eretiški. Tuo būdu teologija, remdamasi biblija, buvo sukūrusi grynai fantastinį pasaulėvaizdį, kuris kiekvienam buvo absoliučiai privalomas. Mažiausią priešingą teologiniam pasaulėvaizdžiui minties pasireiškimą stropiai sekė ir kontroliavo popiežiaus Inokentijaus III 1199 m. įsteigta institucija "kovai prieš visokias erezijas krikščioniškame pasaulyje"—šventoji Romos inkvizicija. Inkvizicija, pasinaudodama griežčiausia cenzūra, žvėriškais kankinimais ir teismais, sugebėdavo užkirsti kelią bet kokiai drąsesnei mokslo minčiai ir priversti jos autorių "paklusti ir nusižeminti" Romos bažnyčiai.

Aršios mokslo ir žmogaus minties išsivaidavimo kovos iš religinių prietarų prasidėjo tik tada, kada pradėjo reikštis feodalinės sistemos griuvimo žymės ir prasidėjo buržuazijos iškilimas. Visuomeninių santykių persilaužimo epocha Europoje prasidėjo jau nuo XIV a. ir tęsėsi per visą XVI-jį ir iš dalies XVII-jį šimtmetį. Šis istorinis persilaužimo laikotarpis yra glaudžiai susijęs su giliu visuomeninių ir religinių pažiūrų pakitimu. Jame vyko aršiausios kovos tarp kylančio mokslo ir religijos bei prietarų.

Pirmosios mokslo kovos su religija ir prietarais, kurios anksčiausiai baigėsi mokslo laimėjimu, įvyko geografijos srityje. Dar priešistoriniais laikais susidarė pažiūra, kad žemė yra plokščia, disko formos, ant kurio kaip lubos laikosi dangus, atsirėmęs į didelius kalnus. Ši pažiūra vyravo senosiose Chaldėjos ir Egipto civilizacijose. Ji yra išdėstyta religiniuose Persijos raštuose. Nors jau graikų pitagoriečiai, Platonas ir Aristotelis buvo

priėję išvadą, kad žemė yra rutulio formos, tačiau teologai greit pastebėjo, kad žemės rutulio idėjos diametraliai prieštarauja "šventajam" raštui. Todėl jie jau pirmaisiais amžiais pradėjo kurti žemės vaizdą, pilnai atitinkantį biblijos pasakas. Teologinę geografiją ir žemės formos teoriją galutinai baigė sudaryti VI a. Aleksandrijos vienuolis Kosmas Indikopleustas. Teologinės Kosmo geografijos buvo šventai laikomasi, ir bažnyčia ją atkakliai gynė daugiau kaip 10 amžių.

Pagal Kosmą žemė yra plokščia, apsupta keturių jūrų, kurių pakraščiuose yra storos sienos. Ant sienų yra uždėtas lyg gaubtuvas apvalus dangaus skliautas. Žemutinėje dangaus skliauto pusėje yra Saulė, Mėnulis ir žvaigždės, o viršutinėje—dangus, kur gyvena dievas ir klauso angelų choro. Viršutinėje skliauto pusėje dar yra vanduo, kuris per langus, arba angas, gali kristi ant žemės ir duoti lietų. Dangaus angas lyg kokius klapanus atidarinėja ir uždarinėja angelai. Žemės didumas Kosmaso geografijoje buvo vaizduojamas toks, kad perkeliauti per ją išilgai reikią 400 dienų, o skersai—200 dienų. Vėlesni teologai Kosmaso geografiją papildė dar tuo, kad po žeme esąs pragaras, į kurį įėjimas buvo įsivaizduojamas kažkur Atlanto vandenyne, netoli Europos pakraščių. Pragaro vartų įsivaizdavimas Atlanto vandenyne ilgą laiką sudarė didžiausią baubą prietaringsiems jūrininkams.

Vienas pirmųjų apie žemės apvalumą ir antipodus, t. y. gyventojus kitoje žemės pusėje, pasisakė fizikas Petras Albano 1316 m. Jis išvengė "šventosios" inkvizicijos laužo tik todėl, kad dar iki kankinimų suspėjo numirti. Daug liūdnesnio likimo už tas pačias mintis, paskelbtas 1327 m., susilaukė žymus italų astronomas Ceko d'Askoli. Jis už skelbiamą žemės apvalumą ir kitas mokslines tiesas buvo apkaltintas raganavimu, bendradarbiavimu su piktosiomis dvasiomis, pašalintas iš Bolonos universiteto profesoriaus pareigų ir sudegintas Florencijoje ant "šventosios" inkvizicijos laužo. Už žemės apvalumo idėją yra nukentėję ir eilė kitų geografijos pionierių.

Bažnyčia akiai laikėsi klaidingų plokščios žemės pažiūrų ir žiauriai persekiojo kitaip manančius tol, kol drąsusis Sevilijos jūrininkas Magelanas atliko (1519) m. savo kelionę

aplank žemės rutulį. Jis įrodė, kad žemė yra tikrai rutulio formos, nes jis visą laiką plaukdamas į vakarus grįžo į tą patį Sevilijos miestą iš rytų ir savo akimis matė antipodus, t. y. žmones gyvenančius antroje žemės rutulio pusėje.

Nors įrodymai buvo visiškai aiškūs, vis dėlto geografijos mokslo kova su teologija nesibaigė. Teologai dar apie du šimtus metų, t. y. iki pat XVIII a. pradžios, atkakliai gynė savo bibliškas pažiūras. Ši, beveik 12 šimtmečių vykusį kovą, buvo baigta mokslo pergale, ir teologai pasidavė, kai astronomai, ypač garsaus rusų astronomo Struvės ekspedicija, atliko tikslius žemės geografinio pločio ir ilgio laipsnių matavimus, ir kada kartu su pirkliais "pamaldūs" misionieriai pradėjo patys keliauti aplink žemę, pamatydami savo akimis antipodus.

Palaiškė fantazijas, prietarus ir kovojo su objektyviomis žiniomis ir protestantizmas bei

kitos religijos. Pvz., 1553 m. mokslo mėgėjas Mikalojus Servetas išleido Ptolemėjaus "Geografiją," kurioje jis pateikė tikrų žinių apie Palestiną. Jis, būtent, nurodė, kad Palestinos kraštas yra neturtingas, liesas, plikas ir nesvetingas. Kadangi šventajame rašte Palestina piešiama kaip kraštas, tekas pienu ir medum, tai kalvinistai Mikalojų Servetą už "abejones Mozės žodžiais ir šventos dvasios įžeidimą" atidavė Ženevos teismui, kuris jį skaudžiai nubaudė.

Vyko kovos su teologais ir kitais pagrindiniais geografijos klausimais, pavyzdžiui: dėl žemės centro, tos ar kitos šalies gyventojų ir pan. Įdomu, kad katalikų bažnyčia akiai priėmė Jezikielijaus tvirtinimą, kad Jeruzalė esąs pats žemės centras ir atkakliai gynė jį iki pat XVIII-jo a. Žinoma, visos fantazijos turėjo baigtis, įrodžius žemės apvalumą. Tačiau provincijų, jų tarpe ir Lietuvos kunigai jas skelbė tikintiesiems ir mulkino besimokančių jaunimą iki pat XX a. pradžios.

RAŠYTOJAS CHARLES DICKENS

A. IVAŠČENKO

Įžymiausias XIX amžiaus anglų literatūros atstovas Čarlzas Dikensas (Charles Dickens) (1812—1870) priklausė prie puikios Anglijos romanistų mokyklos, kurios vaizdingi ir iškalbingi "aprašymai atidengė pasauliui daugiau politinių ir socialinių tiesų, negu kad tai padarė visi politikai, publicistai ir moralistai, kartu paėmus..."

Dikensas gimė šeimoje anglų valdininko, kuris vėliau nusigyveno. Rašytojas vaikystėje ir jaunystėje labai vargo. Jis savo kailiu patyrė, kaip baisu lankyti mokyklą neturtinigiems vaikams, kaip sunkiai vaikai išnaudojami kapitalistinėje įmonėje. Jis patyrė, koks žeminantis dalykas yra būti kartu su šeima skolų kalėjime.

Vėliau, būdamas žurnalistu, Dikensas giliai studijavo sunkų, beprošvaistinį paprastų Anglijos žmonių gyvenimą.

Dikensas įžengė į literatūrą ženklus Anglijai organizuoto darbininkų judėjimo (čartizmo) laikotarpio pradžioje.

Klasių mūšiai tarp darbo ir kapitalo nustūmė į antrą vietą kovą tarp buržuazijos ir žemvaldžių. Anglijos buržuazija panaudojo savo politinę pergalę parlamente (1832 m. reforma) žiaurioms įstatyminėms represijoms, nukreiptoms prieš darbo liaudį (1834 m. įstatymas "Dėl pašalpų vargšams nutraukimo ir jų įkalinimo darbo namuose").

Dikensas su milžiniška jėga pliekia kapitalistinį pasaulį, pasmerkiantį paprastą žmogų nedarbui, nusikaltimams, prostitucijai ir bado mirčiai. Dikensas iškėlė savo romanuose opius socialinės reikšmės klausimus. Anglijos įstatymai, teismas ir parlamentas, darbo namai, skolų kalėjimai, auklėjimo sistema Anglijoje—visa tai teisingai ir ryškiai pavaizduota didžiojo rašytojo kūrinuose.

Jau ankstyvame romane "Pomirtiniai Pikviko klubo užrašai" Dikensas išstojo su negailestinga satyra, nušviesdamas rinkiminę kovą tarp įvairių konkuruojančių buržuazinių "partijų," prastumiančių savo statytinius į

parlamentą. Pavaizduodamas beprincipinę, demagoginę geltonųjų kovą prieš mėlynuosius provincijos mieste Itensuile, Dikensas pateikė pikčiausią Anglijos dvipartinės sistemos (toriai ir vigiai) ir iš viso buržuazinių politinių papročių parodiją. Šie Dikenso puslapiai ligi šiol yra aktualūs savo politiniu aštrumu: liaudžiai svetimų geltonųjų ir mėlynųjų vertėivų asmenyje mūsų skaitytojas gali rasti bruožus šiuolaikinės buržuazinės Anglijos su jos leiboristų ir konservatorių partijomis.

Dikensas suprato antiliaudinę Anglijos vyriausybės mašinos esmę ir rūsčiai ją pasmerkė romane „Mažytė Dorit.“ Išvedęs į sceną tam tikrą „išsisukinėjimo ministeriją,“ rašytojas parodė paveikslą bukos ir nerangios jėgos, pašauktos „vadovauti“ valstybei.

Atgyvenusių tradicijų, beprasmiškos įstatymo raidės garbinimas, siekimas nuslopinti bet kurią gyvą iniciatyvą „stabdyti visa ir visur“—tokie štai bruožai, kuriuos Dikensas pastebėjo Anglijos valdovuose ir parlamento nariuose. Dikensas su nepaprasta jėga ir kandumu rašė „Mažytėje Dorit“:

„Žinoma, kiekvienas naujas premjeras ir kiekviena nauja partija, paėmusi valdžios vairą į savo rankas pažadais padaryti tą ir aną, tuoj po to, kai jie gaudavo valdžią, pradėdavo įtempti savo sugebėjimus, kad nereikėtų šito padaryti . . . Žinoma, tikroji sosto kalbos prasmė atidarant parlamentą buvo šitokia: „Milordai ir džentelmenai! Jums teks nuveikti sunkų darbą, jūs turite išsiskirstyti po savo rūmus ir apsvarstyti klausimą, kaip šito nedaryti.“ Tai—strėlė, kurią Dikensas paleido daugiau kaip prieš šimtą metų, pataikanti tiesiai į šiuolaikinius etlus ir bevinus, jo didenybės Anglijos karaliaus „socialistus“!

Dikensas daug kartų sustoja ties Anglijos įstatymais, kurie yra priešiški žmogui, kilusiam iš liaudies. Jis kalba apie Anglijos teismą, kuris su buku atkaklumu, įvairiais būdais spaudžia, persekioja ir baudžia vargšus. Ap sakyme „Varpas“ vaizduojamas tipiškas šia prasme kaimo kumečio Vilio Ferno likimas. Vili nustojo darbo, pasodintas į kalėjimą už valkatavimą. Jis atlieka bausmę ir išleidžiamas į laisvę, bet negali padaryti nė žingsnio, kad vėl nepatektų į „teisėtumo“ žabangas: pakėlė pakeliui supuvusį obuolį ar ropę—kalėji-

mas. „Į kalėjimą ir į kalėjimą, todėl, kad jis yra valkata . . . , jis neturi kitų namų, išskyrus kalėjimą.“

Neišdildomą įspūdį palieka romane „Šaltieji namai,“ aprašymas vadinamojo „teisingumo teismo“—šis Anglijos valstybinės sistemos beširdiškumo ir žiaurumo įkūnijimas. Maža kas pasikeitė Anglijoje nuo to laiko, kai Dikensas pasakė: „Tai tas pats aukščiausias teismas, kuris leidžia turtui užmušti teisę, visiškai nukamuoja ją; tas pats, kuris išsekina piniginę, kantrybę, drąsą, viltį, aptemdo protą ir kankina . . .“ Teisingumas Anglijoje, tvirtina Dikensas, „ . . . visai šaliai karti pajuoka, paniekos, nepasitenkinimo arba pasibaisėjimo objektas . . .“

Kaltinamieji romano „Olivero Tvisto“ puslapiai skirti aprašyti Anglijos darbo namams, kuriuos liaudis teisėtai pavadino „bastilijomis darbininkams.“ Vargingiesiems, patekusiems į darbo namus, liudija Dikensas, buvo „leidžiama laisvai pasirinkti: ar mirti lėta mirtimi prieglaudoje, arba tučtuojau už prieglaudos ribų.“ Dikensas atskleidė visam pasauliui veidmainiško gobšumo ir nežmoniško žiaurumo bedugnę, kuri buvo pridengta buržuazine labdarybe. Iš esmės, „įstatymai apie varginguosius“ pavirto į šaltakraujišką ir organizuotą darbo neturinčiųjų vargingųjų—šių, buržuazijos požiūriu, „atliekamų“ gyventojų—naikinimo priemonę. Vargingiesiems likdavo nenuginčijama teisė: jiems leisdavo miegoti . . . „Kokia puiki iliustracija maloningsiems Anglijos įstatymams!“—ironizuoja Dikensas.

Rašytojas su dideliu aštrumu atidengdavo Anglijos visuomeninio gyvenimo tamsiąsias puses. Savo romanuose „Nikalojus Niklbi,“ „Dombi ir sūnus“ Dikensas su ypatinga jėga atvaizdavo žiaurius papročius, klestėjusius Anglijos privačiose mokyklose. Dikensas parodė ištisą galeriją vaikų paveikslų—mažųjų kapitalistinio pasaulio aukų, kamuojamų moraliskai ir fiziškai, kankinamų šalčio ir bado, žūvančių Londono lindynėse („Oliveras Tvistas“). Puslapiai, skirti vaikų likimui atvaizduoti, liks visiems laikams gėdingais buržuazinio viešpatavimo dokumentais, rūsčiu didžiojo rašytojo ir humanisto kaltinimu Anglijos valdančiosioms klasėms.

1842 metais Dikensas, būdamas jau garsiu

rašytoju, aplankė Ameriką, kur jis išvydo Amerikos demokratijos esmę. Pažinties su "amerikoniškojo rojaus" įspūdžius jis išdėstė sugrįžęs į Angliją "Amerikoniškuose užrašuose" (1842) ir romane "Martynas Čezlitas" (1844).

Apie Amerikos Kongresą jis rašė: "Niekšiška apgaulė rinkimų metu; užkulisinis valstybinių valdininkų papirkinėjimas; bailūs puolimai prieš priešininkus, kai skydais tarnauja nešvarūs laikraštपालािका, o durklais—pasamdytos plunksnos; gėdingas šliaužiojimas prieš savanaudžius sukčius . . . , skatinimas ir kurstymas išvystyti bet kurį biauŗų polinkį visuomenės sąmonėje ir dirbtinis visų gerų įtakų slopinimas; visa tai,—kitaip tariant, negarbingos intrigos visų niekšišiausioje ir begėdiškiausioje formoje, — telkėsi kiekviename perpildytos salės kampelyje."

Dikensas pamatė tais laikais buvusį Amerikoje gėdingą vergvaldystę, žmogėdriškus skelbimus laikraščiuose apie negrus, pabėgusius nuo šeimininkų . . . Romane "Martynas Čezl-

vitas" Dikensas rašė ". . . laisvoje respublikoje geležis ir plienas vertinami žymiai daugiau, negu žmogaus kūnas ir kraujas . . ."

Didis ir įvairus yra tas pasaulis, kurį Dikensas atkūrė savo nemirtinguose romanuose. Dikensas įėjo visiems laikams į pasaulinę literatūrą, kaip neužmirštamąs Anglijos paprastų žmonių galerijos paveikslų sukūrėjas. Jis įamžino juos su gilia simpatija ir švelniu, meilingu jumoru. Ir nors rašytojas nebuvo atsikratęs silpnybėmis ir prietarais, neišvengė istorinio ribotumo, aiškinant daugelį savo laiko visuomeninio gyvenimo klausimų, jis—mūsų sąjungininkas. Prismeigęs prie gėdos stulpo Anglijos buržua su jo veidmainiškumu, gobšumu, šventeiviškumu ir beširdiškumu ir parodęs visam civilizuoatam pasauliui sukrečiantį, tikrą gyvenimo kapitalistinėje visuomenėje paveikslą, Dikensas patatė save į gretas kovotojų prieš tamsiąsias reakcijos ir agresijos jėgas. Didžiojo rašytojo ir humanisto palikimas priklauso galingai ir nuolat augančiai stovyklai kovotojų už laisvę, taiką ir visų tautų laimę.

DIDYSIS FRANCŪZŲ RAŠYTOJAS

(O. Balzako mirties šimtosioms metinėms.)

A. PUZIKOVAS

Šiandien sukankančios šimtosios metinės nuo tos dienos, kai mirė įžymus prancūzų rašytojas Onore Balzakas,—atmintina data kultūros istorijoje. Kurdamas savo veikalus 30-40-taisiais pereinamojo šimtmečio metais, tik ką nugalėjusių buržuazinių visuomeninių santykių sąlygomis, Balzakas sugebėjo įžiūrėti pasipiktinimą keliančius kapitalistinės santvarkos prieštaravimus ir nežmoniškumą. Nebuvo nė vienos buržuazinės visuomenės gyvenimo pusės, į kurią jis nebūtų atkreipęs savo dėmesio. Būdamas rašytojas-realistas, negailėstingas buržuazijos kritikas, Balzakas pasireiškė kaip drąsus privačiai-savininkiškos psichologijos, buržuazinio egoizmo, morališkai supuvusios kapitalistinės kultūros demaskuotojas.

Neprilygstamą Balzako literatūrinį veikalą "žmogiškąją komediją" sudaro 92 kūriniai. Jų

tarpe tokie plačiai žinomi romanai ir apysakos, kaip "Sagreno oda," "Eugenija Grande," "Tėvas Gorjo," "Žuvusios iliuzijos," "Valstiečiai," "Gobsekas," "Pulkininkas šaberis," "Bedievio mišios," "Byla dėl globos," "Pjeras Grasu" ir kiti.

Siekdamas išsamiai ir teisingai pavaizduoti tikrovę, Balzakas pajungė visus savo veikalus vienai pagrindinei idėjai. Iš "žmogiškosios komedijos" puslapių iškyla Prancūzijos visuomenės istorija, aprašyta 1816—1848 metų pa-pročių kronikos forma.

Aukštai įvertindamas "žmogiškosios komedijos" realizmą, Engelsas rašė, kad iš Balzako veikalų jis sužinojo apie to meto Prancūziją daugiau, "negu iš visų to laikotarpio specialistų-istorikų, ekonomistų, statistikų knygų, pamintų drauge." Marksas vadino Balzaką ra-

šytoju, kuris yra "įstabus dėl savo gilaus realių santykių supratimo."

Visai pažangiai žmonijai Balzakas yra artimas savo aistringa neapykanta kapitalizmui, savo domėjimusi paprastos liaudies likimu.

Su didele menine jėga ir įtikinamumu Balzakas savo veikaluose parodo, kaip buržuazinės visuomenės įstatymai demoralizuoja žmones, žaloja žmonių santykius. Žmogus, įsivaivinęs buržuazinę moralę, yra apimtas troškimo asmeniškai praturtėti. Visas jo aistras valdo savanaudiškas interesus ir neribotas egoizmas. Žiaurus kasdieninis "karas visų prieš visus" paverčia žmones įtūžusiais grubuonimis; šeimyniniai ir giminystės ryšiai sumindžiojami ir paniekinami; vieninteliu žmonių santykių kriterijum tampa auksas, pinigai; įstatymas pavirsta įstatymų nebuvimu, teisė—beteisiškumu.

Prieš "Žmogiškosios komedijos" skaitytojus praeina daugybė personažų, įkūnijusių savyje buržuazinės visuomenės ydas. Balzakas negailėstingai nuplėšia veidmainingą kaukę nuo kapitalistinio pasaulio valdovų. Jis parodo, kad visi jie nugrimzdę nusikaltimuose. Bankininkas Taiferis įsigijo milijonus išdavimo ir nužudymo kaina; finansisto Tije karjera prasidėjo vagyste; vidury dienos apiplėšia savo konkurentą talentingą išradėją Sešarą fabrikantai broliai Kuenta; baronas Nusingenas su suktų spekuliantų pagalba pasiekia turtinumo viršūnes. "Nežinia kaip atsiradusio didelio turto paslaptis,—sako vienas Balzako herojų,—slypi nusikaltime."

Sumindžioję teisingumą, užmušę savyje bet kokį žmoniškumo jausmą, buržuazinės visuomenės šeiminkai nebijo jokios atsakomybės. Jie nebaudžiami daro piktadarybes dėl to, kad jų pusėje yra įstatymai ir valdžia. Bankininkas Taiferis ("Šagreno oda") sveikina naujai atsiradusį milijonierių šiais žodžiais: "*Prancūzai lygūs prieš įstatymą*—nuo šios dienos jam tai melas, kuriuo prasideda chartija. Ne jis nusilenks įstatymams, bet įstatymai—jam. Milijonieriams nėra nei ešafoto, nei budelių!"

Žmogus, stojęs į buržuazinio pasisekimo kelią, pavirsta egoistu, jis priverstas atsisakyti visokių sąžiningumo, kilnumo, žmoniškumo "iliuzijų." Mėgiami Balzako kūrinių herojai yra jauni žmonės, kurie, pradėję savo gyvenimą

aukštais siekiais, baigia tuo, kad pasidaro grobuonys, pasibiaurėtini garbėtroškos.

Romane "Tėvas Gorjo" pabėgęs katorgininkas Votrenas, suvokęs nesudėtingą buržuazų gyvenimo filosofiją, moko vieną tokių jaunų žmonių — Eženą Rastinjaką: "Meskite visus savo įsitikinimus ir nesiskaitykite su savo žodžiais. Parduokite juos, jei bus jų pareikalavimas," "Doras žmogus — visiems priešas," "Pavokite milijoną, ir visuose salonuose jūs būsite vaikščiojanti dorybė." Rastinjakas su nepasitikėjimu ir baime klausosi nusikaltėlio žodžių, bet netrukus panašius patarimus jam tenka išgirsti iš aukštos salonų damos lūpų: "Žiūrėkite į vyrus ir moteris, kaip į pašto arklius, kuriuos jūs galite užvaryti kiekvienoje stotyje."

Viename iš geriausių savo kūrinių, romane "Žuvusios iliuzijos" Balzakas pavaizduoja praigaištingą buržuazinių santykių įtaką menui, literatūrai, politikai ir apamai visam dvasiniam buržuazinės visuomenės žmonių gyvenimui. Literatūrinė garbė pavirto "ištvirkėle"; "Literatūros apačiose ji—pasigailėjimo verta paleistuvė, šalanti šaligatviuose; vidutiniškoje literatūroje—išlaikytinė, kilusi iš žurnalistikos lindynių . . . Literatūroje, turinčioje pasisekimą, — ji prašmatni ir įžūli kurtizanė." Tarytum nuspėdamos gėdingą parsidavėliškos buržuazinės spaudos ateitį, Balzakas ironiškai pastebi: "Netoli ta valanda, kai visi laikraščiai taps klastingais, veidmainingais, negarbingais, melagingais ir mirtį nešančiais; jie ims žudyti žmonių mintis, doktrinas . . ." Bet tas pats vyksta buržuazinėje politikoje ir kitose visuomeninio ir dvasinio buržuazinės visuomenės gyvenimo srityse. "Nemanykite, kad politinė veikla geresnė už literatūrinę; viskas morališkai smukę tiek ten, tiek ir čia." Talentingi, nesavanaudžiai žmonės pasmerkti žūti. Klesti parsidavėliškas vidutiniškumas: "Paperkamumas—visur, talentas — retenybė. Dėl to paperkamumas tapo vidutiniškumo ginklu."

Nebūdamas revoliucionierius, skelbdamasis esąs monarchjos šalininkas, Balzakas nesigaili savo veikaluose nei klestinčios buržuazijos, nei nuo istorijos scenos pasitraukiančios bajorijos. "Jo didysis veikalas, — rašė Engelsas, — vientisinė nepataisomo aukštosios visuomenės irimo elegija; jo simpatijos skiriamos klasei,

pasmerktai mirti. Tačiau, nepaisant to, jo satyra niekad nebūna aštresnė, jo ironija nebūna kartesnė, negu tada, kai jis priverčia veikti kaip tik tuos žmones, kuriems jis visų labiausiai simpatizuoja — aristokratus ir aristokrates.”

Doriausiai, nesavanaudiškiausiai žmonėmis Balzakas “žmogiškojoje komedijoje” pavaizduoja tuos, kurie kilę iš paprastos liaudies. Darbininkus Balzakas vadina “veiksmingiausia Paryžiaus dalimi.” Jis pateisina sukilimą Liono audėjų, įrašiusių savo vėliavoje: “Duona arba mirtis.” Darbininkas pakilo prieš beširdžius fabrikantus dėl to, kad jis “miršta iš bado,” kai nėra darbo, ir dėl to, kad “kiekvienas katorgininkas laimingesnis už jį” net tada, kai jis turi darbą.

Didysis rusų kritikas Bielinškis vienas pirmųjų atkreipė dėmesį į puikų paprastos liaudies pavaizdavimą Balzako veikaluose: “Jo piešiami neturto ir skurdo paveikslai stingdo kraują savo siaubingu teisingumu.”

Kritikuodamas Lui Pilypo monarchijos režimą, Balzakas smerkė buržuazinės visuomenės pagrindus. Nemanydamas kėsintis į privačios nuosavybės teisę, Balzakas buvo priverstas pripažinti, kad kaip tik ši teisė atpalaiduoja žmoguje biauriausius instinktus, kad “viena iš dorybės ypatybių — jos nesuderinamumas su savininko jausmais.”

Balzaką ištiko likimas daugelio didžiųjų rašytojų, gyvenusių kapitalistinėje “civilizacijos” sąlygomis. Žiauri jo veikalų tiesa neatitiko buržuazinių meno ir literatūros vertintojų skonio. Parsidavėliški laikraštपालािकiai persekiojo rašytoją visą jo gyvenimą. Su kartėliu kalbėjo Balzakas apie likimą geriausiųjų savo kūrinių, kuriuos sistemingai puolė reaciniai prancūzų kritikai. Puikusis Balzako romanas “Tėvas Gorjo” buvo pavadintas “nedorovingu.” Romano “Valstiečiai” spausdinimas, buržuazinei publikai reikalaujant, buvo nutrauktas. Romano “Žuvusios iliuzijos” pasirodymas sukėlė plūdimą ir šmeižtų srovę. Priklausomumas nuo leidėjų, buržuazinės spaudos šmeižtai stūmė Balzaką į nusiminimą. Sunkių išbandymų minutėmis jis galvodavo palikti Prancūziją ir apsigyventi Rusijoje, kur pažangi viešoji nuomonė anksti įvertino jo įžymų talentą. Rusija ir rusų tauta visuomet traukė Balzako dėmesį. Jis giliai domėjosi

Rusijos praeitimi ir ruošėsi parašyti romaną apie 1812 metus, kur būtų pavaizduotas “tvirtas drąsumas” rusų kariuomenės, “atsispiriančios pašėlusiam prancūzų puolimui.” Apie rusų tautą “žmogiškosios komedijos” autorius kalbėjo kaip apie tautą, “pašauktą vaidinti tokią didį vaidmenį ateityje.”

Šimtą metų reaciniai prancūzų literatūros žinovai darkė kūrybinį Balzako veidą. Ypač neapkenčia didžiojo menininko-realisto dekadentiškieji buržuaziniai rašytojai ir jų globėjai. Vienintelis teisėtas “žmogiškosios komedijos” paveldėtojas Prancūzijoje buvo ir yra Prancūzijos liaudis.

Whitmaną skaitant

Whitmanas! Barzduotas pranaše šalies mano dainų,—

Demokratiją ir moters kūną vienodai apdai-
nuot mokėjai.

Ir kaip iš vynuogių pilnai prinokusių
Tavo gyslom kraujas tvaksančiai skubėjo.

Per tavo eiles, — tavo puslapius keliauti
Po prerijas, kasyklas, laukus mūs gimtinės
Tai kaip audroj buriniu laivu plaukt—
Būt bloškiamam nerime begaliniam.

Jėga tavoji! Kaip mylėjai tu gyvent!
Ir kaip tu garbinai-mylėjai žemės žmogų!
Kiekvieną sąnarį. Kiekvieną lašą semt.
Šaknis, šakas—ir kūną nuogą.

Ir tavo žmogus kirto ažuolus miške,
Ir plieną kalė kalvėj žiežirbinėj.
Rytojus gimė jo dainos garse,—
Ir tavo rankos jėgą pynė.

Whitmanas! Barzduotas pranašas šalies mano dainų!

Tavyje tiesa, meilė, aistra jungės, liejos;
Šalia tavęs—lyg galingų sparnų—
Į viesulą pavirsta vėjas.

R. Baranikas.

Socializmas pagimdys stebūklus

M. ILIN

Gamtos ir pasaulio turtai bus paversti tarnauti visai žmonijai. Tai nėra utopinis sapnas, bet dar mūsų laikais pasiekiamo realybė. Viskas priklauso nuo paties žmogaus pajėgumo pašalinti jo paties sukurtą nežmoniškumą, žmogaus žmogum išnaudojimą.

Tikrai ateis laikai, kuomet niekur ant visos žemės nebeliks žmogaus išnaudojimo žmogum, kuomet nebebus tų sąlygų, kurios gimdo karus ir neleidžia žmonėms pašalinti skurdą ir alkį.

Pašalinę kapitalizmą, žmonės galų gale galės imtis darbo pertvarkyti mūsų planetą pagal mokslinį planą.

Atsargia savivaldžio akimi žmogus rūpestingai ištirs visus kalnus, visus vandenynus ir visas lygumas. Tai padaręs, jis nusispręs, kaip ką pakeisti bei pataisyti.

Jis apskaičiuos ir žinos, kiek reikia medžiagos ir energijos, vandens ir anglies, aliejaus ir metalo. Visų pirmiausia jis nukreips savo dėmesį į sustabdymą eikvojimo saulės spindulių, šviesos šilimos, ką geroji Saulė prisiunčia ant mūsų žemės.

Žemė yra didžiulis priėmėjas. Visi žalumynai, kurie auga ant jos, surenka Saulės šviesą ir paverčia į nustatytą chemikinę lapų, šakų, medžio liemens, vaisių ir grūdų energiją.

Bet ne vien augalai suima Saulės energiją. Juk tokia pat Saulės energija pašildo žemę po mūsų kojomis, išjudina jūrų pakilimus ir oro sroves virš žemės.

Paversdami vandenį į garus, Saulės spinduliai iškelia į orą 380,000 kubiškų kilometrų vandens—tai tiek pat, kiek sutelpta į aštuonius tokius milžiniškus ežerus, kaip Baikalo ežeras.

Visos elektrinės pajėgainės ir kitos energiją gaminančios mašinos kartu pagamina 100,000 sykių mažiau energijos, negu žemė gauna iš Saulės.

Kiek tos gerybės žmogus pats sunaudoja?

Augalai paverčia į chemikinę energiją tik nuo vieno iki dviejų procentų Saulės spindulių, kurie nukrinta ant augalų lapų. O kultivuoti (išauginti) augalai užima tik vieną žemės paviršiaus dešimtadalį.

Kitais žodžiais, augalai surenka ir patiekia mums tik apie vieną arba du vieno procento dešimtadaliu tos solarinės energijos, kuri pasiekia mūsų žemę.

UPIŲ PAKINKYMAS

Išplėsdamas dirbamosios žemės plotą ir pakeldamas derlių, žmogus pereis tuos rubežius ir privers augalus surinkti jam vis daugiau ir daugiau Saulės teikiamos energijos.

Paskui jis taip pat energingai imsis už darbo išnaudoti kitą Saulės energijos suvartojimą, atseit, vandenį.

Kaip koks milžiniškas motoras, Saulė varinėja vandenį iš jūrų ant žemės, nuo žemės į jūras.

Kad neleist šitaip energiją eikvoti, mes turime tą vandenį "kelionę" sutvarkyti moksliskai, pagal planą.

Taip reikia sutvarkyti, kad vanduo nepasiektų jūros pirma, negu jis ant žemės jau atliko viską, ką galėjo atlikti dėl žmogaus, arba ką mes norėjome, kad jis atliktų.

Pavyzdžiui, pakeisdamas upių kelią Afrikoje, žmogus galės apdrėkinti Saharos ir Kalahario pustynės, kurios randasi Ekvatorinėje zonoje.

Australija smarkiai nukenčia nuo sausrų, kurios pasikartoja kas keletas metų. Bet po žemės "žieve" Australijoje yra pakankamai vandens. Viskas, ko ten reikia, tai pakankamai artezinių šulinių.

Indijoje derlius priklauso nuo lietaus, kurį atneša monsūnai (t. y. vėjai, kurie per šešis mėnesius pučia iš vienos pusės ir šešis mėnesius iš kitos). Užėjus sausiems metams, kraštas pergyvena badą. Bet Indija gali šią padėtį pakeisti, pasikinkydama sriauniai iš Himalajaus kalnų bėgančias upes.

Vanduo turi būti priverstas dirbti daugiau, daug daugiau, negu jis dabar dirba.

Toje pačioje Indijoje 70 procentų visos pajėgos, panaudojamos ekonominiams reikalams, sudaro žmonių ir gyvulių muskulų pajėgą; tuo tarpu vandens jėga tebėra neišnaudojama.

Šiandien žmogus gauna 1,500,000 kilovatų energijos iš Niagara Falls vandenpuolio, bet jis galėtų gauti net 5,000,000 kilovatų.

Didžiosios Afrikos upės bėga per milžiniškus griovius, ir sudaro smarkius vandenpuolius. Šias upes taip pat galima priverst tarnaut žmogui.

Bet upės yra ne vien jėgos ir drėkinimo šaltiniai, jos taip pat sudaro svarbius transportacijos kelius. Afrikos upes pakinkius tarnauti žmogui, jos pasidarytų svarbiais transporto keliais, o šiandien ten tas transportas tebeguli ant žmogaus ir gyvulio nugaros.

Afrika turi du sykiu tiek vandens jėgos šaltinių, kiek visa Šiaurinė Amerika (Jungtinės Valstybės ir Kanada). Afrika turi pusantrą sykiu tiek dirbimui tinkamos žemės, kiek visa Europa, tačiau ta žemė tebėra beveik nepaliesta.

Malariją platinantieji uodai išnyks su nusausinimu pelkių.

Kur stokuoja vandens, žmogus sulėtins vandens bėgimą į upes, kaip kad jau yra daroma Tarybų Sąjungos stepėse.

Stepėse klimatas pasidarys šlapesnis. Sausros išnyks, nes laukai gaus daugiau vandens. Pažabotos upės nebeskandins miestų pavasariais ir turės daugiau vandens vasaromis.

ATOMINĖS ENERGIJOS PANAUDOJIMAI

Vienas gramas uranium-235 duoda tiek pat energijos, kiek trys tonos anglies. Profesorius Joliet-Curie sako, kad vienas vagonas atominio kuro pagamintų du sykiu tiek energijos, kiek per ištisus metus pagamina visos sudėjus kartu Prancūzijos elektrinės pajėgainės.

Aišku, kad reikės nugalėti daug technikinių sunkumų pirma, negu atominė energija bus panaudota sukimui lėktuvo ir automobilio motorų. Kaip šiandien dalykai stovi, tai reikėtų sustiprintų cementinių uždangų, sveriančių tuzinus tonų, apsaugojimui vairuotojo nuo pavojingų dalių ir spindulių. Bet net jau ir šiandien, arba labai artimoje ateityje, žmogus galėtų daugelyj vietų ant žemės pasistatyti galingas elektrines pajėgaines, kuriai panaudojant niuklinę medžiagą.

Tokios pajėgainės labai reikalingos daugiausia tokiose vietose, kur labai mažai tesi-

randa anglies ir vandens pajėgos. Atominė energija pagelbės išvystyti pasaulio ekonominiame žemėlapyje "tuščiasias vietas," kurios tebesiremia geležinkeliniu transportu, nes juk daug lengviau lėktuvu ten pasiųsti vieną toną uranumo, negu nutiesti geležinkelį pergabnimui milijonų tonų anglies.

Laikui bėgant ir pasigaminus naujus būdus apsaugojimui žmogaus nuo pavojingų spindulių, atominis inžinas pirmiausia pasirodys dideliuose laivuose, paskui lokomotyvuose, lėktuvuose ir automobiliuose.

Ir pagaliau ateis ta seniai laukiamoji diena, kuomet pirmutinė priemonė, atominiu džetiniu inžinu varoma, pakils nuo mūsų žemės...

Tarybų Sąjungoje atominė energija jau dabar darosi galinga nauja priemone pertvarkymui gamtos. Tarybų Sąjungos užsienio reikalų ministro Višinskio žodžiai, ištarti Jungtinių Tautų Generalinėje Asamblėjoje, nuaidėjo skersai ir išilgai pasaulį:

"Mes pakinkome atominę energiją atlikti didelius uždavinius taikioje statyboje, mes norime panaudoti atominę energiją sulyginimui kalnų, pakeitimui upių srovės, drėkinimui pustylių, ir užveisimui gyvenimu tų vietų, kuriose iki šiol tik labai retai tebūdavo žmogaus koja įkelta."

Tik akimis užmetęs ant pasaulio žemėlapiu tuojuo pamatysi daugybę vietų, kur žemės paviršius turi būti pertvarkytas, norint, kad jis tarnautų žmogaus interesams.

ŽEMĖS PAVIRŠIO PERTVARKYMAS

Atominės energijos pagalba mes galime Afrikos klimatą padaryti drėgnesniu, pakeičiant jos upių kelią ir suvedant jas į to sausžemio širdį. Užtvertas tame milžiniškame "bliūde," kuris užima vieną trečiądalį visos Afrikos, vanduo nebegalėtų taip greitai pasiekti jūrų. Jis pakartotinai išgaruotų iš rezervuarų ir nuo augalų lapų ir pakartotinai sugrįžtų atgal ant žemės formoje lietaus. Išdavas: tas didžiulis kontinentas, dabar Saulės kepinamas, pasidarytų daug prielankesniu žmogaus gyvenimui.

Afrika turi labai mažai naturalinių uostų. Bet pertvarkius pajūrį, galima pasidaryti reikalingų uostų.

Pietų Amerikoje Cordilleras užtveria kontinentą nuo jūrų. Traukiniai turi lenktyniuo-

tis su lėktuvais, lipdami per Peru Andes kalnus—jie turi užlipti 4,880 metrų į orą. Tik keletas atominių sprogimų galėtų iškirsti per tuos Andes kalnus plačius vartus ir padarytų jūrą lengvai prieinamą. Iš jūrų vėjas ateitų per tuos "vartus," atnešdamas drėgmę laukams, kurie nuolat kenčia sausrą.

Kaip skulptorius gali molį padaryti į sau reikalingą formą, taip lygiai žmogus gali pakeisti žemės pavirši ir jūrų pakraščius pagal savo planą ir reikalą.

SUVALDYMAS ORO

Laikui bėgant atominės energijos pagalba žmogus išmoks priverst oro sroves tarnauti jam. Pasidarydamas dirbtinas audras šiaurėje, "atominio karščio" pagalba išdžiovindamas vandenį, sušildydamas šaltą šiaurės orą, jis "suvaldys" orą ir padarys dirbtiną klimatą ištisiems kontinentams.

Žemė nevisada panaudoja Saulę žmogaus geriausiems interesams. Ji, pavyzdžiui, kartais per daug šilimos patiekia balandį, bet per mažai gegužės mėnesį.

Bet kai žmogus taip sustiprės, jog galės į gamtos reikalus "įsimašyti" ir gamtos paskirtą šilimos kiekį pritaikyti savo reikalams, jis galės šilimą nukreipti į šaltus kraštus.

Peržiūrėjęs medžiagos ir energijos balansą, jis perkels tūkstančius kubiškų kilometrų vandens, milijonus tonų medžiagos ir bilijonus kalorijų šilimos ten, kur jam reikalinga.

Jei kur šiaurėje miestai bei įmonės pristigs pajėgos, jos bus papildyta iš Pietų, arba jeigu reikės laukams vandens Rytuose, jo bus atvesta iš Vakarų.

Rūda, anglis, aliejus, druska ir akmuo galingomis srovėmis iš žemės "plutos" trauks į automatiškus fabrikus ir pavers žmogui naudingais daiktais.

Pavieniai žmogus yra mažas ir silpnas dalykėlis, palyginus su kalnu arba vandenpuliu, bet milijonų kolektyvis protas privers gamtą pertvarkyti gamtą. Pats gi žmogus tik stovės ir diriguos.

Visas sunkus, monotoniškas ir nekūrybinas darbas bus paliktas mašinai, žmonės gi dirbs tik tokius darbus, kurių negali atlikti mašina be smegenų.

Tik pagalvokite, kiek daug žmogaus laiko

ir darbo — tų brangiausių daiktų visam pasauliui—yra nereikalingai išievojama kapitalistinėse šalyse.

Juk tiek daug įvairiausio reikalingo darbo reikėtų ant šios žemės atlikti, o kapitalistinis pasaulis turi keturiasdešimt penkis milijonus bedarbių, kurie nežino, kur susirasti darbą išsigelbėjimui nuo bado!

Žmogaus rankos, kojos ir nugara ir šiandien, kaip prieš šimtus metų, atlieka sunkiausius ir nuobodžiausius darbus Afrikos ir Lotynų Amerikos plantacijose, nors tuos darbus labai gražiai galėtų atlikti mašinos. Ir tokią padėtį randame ne vien tik kolonijose ir priklausomybėse; imperialistinėse šalyse taip pat rasite pakankamai kasyklų, įmonių ir statybos darbų, kur žmogaus jėgos švaistomos ir kur diena iš dienos žmonės dirba tokius darbus, kuriuos labai lengvai galėtų mašinos atlikti.

KRIMINALIŠKAS EIKVOJIMAS

Kapitalistinė santvarka be jokio pasigailėjimo sunaikina ir išievoja ne tik žemę, bet taip pat ir žmones, kurie ant jos gyvena.

Šiam kriminališkam eikvojimui bus padarytas galas, kai iš pasaulio išnyks išnaudojimas ir kai mokslo ir technologijos šaltiniai bus panaudoti palengvinimui žmogaus darbo ir padarymui darbo džiaugsmo šaltinių.

Jau ir šiandien būtų lengvai galima darbo valandas sutrumpinti ant pusės, jeigu žmonės būtų paliuosuoti bent jau nuo karo pavojaus.

Nelabai seniai prof. Joliet-Curie, kalbėdamas masiniam susirinkime, Bombay, Indijoje, pasakė:

"Ar visi darbininkai žino, kad iš kiekvienų aštuonių darbo valandų laukuose arba fabrikuose, keturios eina apmokėjimui už ginklus ir ginkluotų jėgų išlaikymą, kurios nieko nesukuria? Dar baisiau tas, kad tos keturios valandos panaudojamos paruošimui sunaikinimo to, ką darbininkas pagamino per anas keturias valandas."

"Vienoje senovės legendoje kalbama apie Sisifusą, kuris turėjo prieš kalną risti didelį akmenį, kuris vis riedėjo atgal. Šiandieniniai Sisifusai sunaudoja pusę laiko sunaikinimui to, ką patys pagamino per kitą pusę laiko. Ir taip imperializmas yra pasmerkęs mi-

lijonus žmonių tam nereikalingam sisifusianiam darbu.

Imperializmas yra ta jėga, kuri ruošia karus ir stovi tarpe žmonijos ir jos laimės.

Atominė energija gali būti didžiausias žmonijos laimėjimas, bet yra žmonių, kurie ją norėtų paversti įrankiu naikinimui ištisų miestų ir žmonių, kurie juose gyvena, jų tarpe kūdikių, moterų ir senelių.

IMPERIALIZMO LOGIKA

Praėjusį lapkritį Lawrence R. Hafstad, Reactor Development direktorius Amerikoje, išspausdino straipsnį "Bulletin of Atomic Scientists" (Atominių Mokslininkų Buletinis), kuriame jis daro labai keistų išvedžiojimų. Jis apskaičiuoja, kiek atominė bomba "verta," pasiremiant tuo, kiek ji gali sunaikinti. Jis priejo prie milžiniškų skaitlinių ir padarė išvadą, kad militarinis atominės energijos panaudojimas daug pelningesnis, negu civilinis. Be to, jis teigia, kad civilinis atominės energijos panaudojimas yra tik svajonė, tuo tarpu atominė bomba jau yra "tikrovė."

Lygiai tokios pat vertės tebtų mūsų toks argumentas: Degtukas, kaip kiekvienas puikiai žino, labai mažai tekaštuoja. Iš kitos pusės, degtuką panaudojus uždegimui namo, jis gali sunaikinti labai daug turto. Tuo būdu, Hafstado logika vadovaujantis, daug pelningiau panaudoti degtukus namų padeginėjimui, negu tokiems taikiems ir nepelningiems užsiėmimams, kaip, pavyzdžiui, cigarečių uždegimas.

Ir štai jūs turite logiką tų, kurie padegtu ne vieną namą, bet visą pasaulį.

Yra ir daugiau priežasčių, kodėl imperialistai taip labai stengiasi pastot kelią civiliniam atominės energijos naudojimui. Viena priežastis yra, kad, su laiku, neabejotinai atominė energija bus daug pigesnė, negu bet kuri kita energija. Sveiku protu vadovaujantis, tai turėtų būti labai geras dalykas, nes pigesnę energiją galima daug plačiau pavartoti. Pigią atominę energiją būtų galima panaudoti, apart kitko, apšildymui namų ir pašalinimui anglinių pečių ir gasinių žiebtuvų.

Bet štai atsistoja Amerikos kietosios anglies pramonės atstovai ir pakelia balsą. Į kietosios anglies pramonę yra įvesta keturi šimtai milijonų dolerių. Ji suteikia 6,000,000

namų šilimos, kuriuose gyvena 35,000,000 žmonių. Kasyklų savininkams nepatinka. Jie bijo, kad jie gali netekti pelnų, jeigu atominė energija pasidarytų smarkiu konkurentu anglies pramonei.

Panašiai susirūpinę yra stambieji aliejaus pramonės viešpačiai, savininkai pajėginių, geležinkelių, transporto kompanijų ir tt.

Jungtinių Valstybių Prekybos Butas juos suramino, paskelbdamas viename iš savo raportų, aišku, po gero pasitarimo su fizikais, kad jiems nėra reikalo bijotis ankstyvo pakeitimo dabartinių energijos šaltinių atominė energija.

Ir vėl mes tik tiek galime pasakyti—tokia tai kapitalizmo logika.

Atominė energija gali labai padidinti ir papiginti pagaminimą visko, kas žmogui reikalinga, ir palengvinti jo darbą. O tai naudinga didelei mūsų žemės gyventojų daugumai.

Bet ten, kur trustai ir monopoliai viešpatuoja, žodžiai ir supratimai iškraipomi iš jų paprastosios prasmės. Žodis "pakankamai" pasidaro tolygus žodžiui "viršperdirbis," o žodis "pigus" reiškia "krizę." Darbo taupymo mašina veda prie nedarbo, o moksliniai atsiekimai ir atradimai — į naujas ir tobulesnes žmonių naikinimo metodus.

KELIAS Į NAUJĄ BAUDŽIAVĄ

William F. Ogburn, amerikietis sociologas, rašo, kad atominės energijos išsivystymas "labai gali paspartinti mus keliu į baudžiąvą,—pagal šio termino nūdienį vartojimą, gali tik sustiprinti augimą monopolijų ir kartelių . . . Tai ves prie sustiprinimo didžiųjų pramonių. Aš manau, kad gal mes turėtumėme paskelbti moratoriumą (uždarymą) visam grynajam mokslui ir tirimams viso naturalinio mokslo vystymosi, kol socialiniai mokslai galės pasakyti mums, ką mes turime daryti."

Tuo būdu turime supančioti mokslą, nes jis per daug smarkiai žygiuoja pirmyn!

Anglas fizikas prof. Blackett pasakoja apie du Amerikos inžinieriu, kuris neseniai patarė padaryti tarptautinę sutartį, kuri uždraustų atominę energiją vartoti pramoniniams reikalams bent per vieną gentkartę. Ir jie nėra tik du vienu, kurie norėtų suvaržyti mokslo ir technologijos progresą. Pereitą kovo mė-

nesį New York Time Magazine išspausdino Bertrand Russell, anglo "filosofo," straipsnį, pavadintą "Mokslas išgelbėjimui mūsų nuo mokslo."

Toki raštai sudaro keistą skaitymo medžiagą tarybiniam piliečiui, kuris sveikina kiekvieną mokslinį atradimą ir išradimą, kiekvieną mūsų šalies tirėjų pasiekimą.

Bet imperializmas apverčia viską aukštyn kojomis. Pakilimas virsta prakeiksmu, o didieji moksliniai atradimai sukelia baimę ir norą mokslą pažaboti.

Mes galėtumėme ponui Ogburnui pasakyti, kad socialiniai mokslai jau parodė mums, kurioje socialinėje santvarkoje mokslas gali ir turi tapti žmonijai palaima, o ne prakeikimu. Mes galėtumėme jam pasakyti, kad prie socializmo mokslas pertvarko gamtą ir jos jėgas pakinko į darbą dėl visų žmonių gerovės.

TIK MAŽAS VAIZDELIS TO, KAS GALIMA

Aš bandžiau patiekti tik labai mažą apybraižą tų gerovių, kurias mokslas suteiks žmonijai pastovios taikos sąlygose, kuomet nebus karų, kuomet išnyks imperializmas, tas šaltinis karų, krizės ir nedarbo.

Žmogus, užėmęs jam atitinkamą vietą pasaulyje, atliks milžiniškus darbus. O pats svarbiausias jo darbas bus kovoti ligas. Pirmutiniai du bilijonai dolerių, išleisti pagaminimui pirmosios atominės bombos, galėjo būti sunaudoti pastatymui ir įrengimui tūkstančio puikiausių institutų kovai prieš džiova, vėžį ir kitas ligas, kurios kasmet nušluoja milijonus gyvybių.

Bet šis tūkstantis institutų yra tik mažytis dalykėlis, palyginus su tuo, ką pasaulis laimėtų, jeigu visos žmogaus pastangos būtų, mokslu apginkluotos, pašvęstos taikiam statybos darbai.

Karas prieš mirtį pasidarys principiniu žmonijos vedamu karu, kai išnyks karai tarpe žmonių. Žmogus galės prailginti ir prailgins gyvenimą ant šios mūsų planetos, kurią jis pertvarkys taip, jog gyvenimas pasidarys džiaugsmu.

Ir kai jūs, aš tikiu, visą tai apmąstote, dviguba jėga jumyse iškyla mintis, kaip ciniškai ir atprikliai skamba jūsų ausyse sapaliojimai tų, kurie jau skaito iš atominio karo pelnus.

Pavaizduodami atominį karą, tūli Vakarų novelistai sugalvoja visokias baisenybes. Jie nupiešia vaizdą netekusios vaisingumo žemės, apnuodytų vandens šaltinių ir užteršto oro, išdegintų miškų ir laukų, sunaikintų miestų ir žmonių, pavirtusių laukiniais kadaise buvusių namų griuvėsiuose. Tai tą šitie duobkasiai pranašauja pasauliui.

Bet jie laidotuvių maršus gieda per anksti. Žmonija turi pakankamai proto pasirinkti gyvenimą, vietoje mirties. Ji jokių būdu nėra palinkus prie saužudystės.

Tai paliūdiuja nesuskaitomi kiekiai parašų vyrų ir moterų, kurie reikalauja atominės bombos vartojimo uždraudimo ir pasmerkimo, kaip karo kriminalistų, tų, kurie pirmutiniai pradės atominį karą.

Tai įrodoma, kaskart vis garsiau, atsišaukimais ir rezoliucijomis, per radiją ir straipsniuose, mokslininkų, rašytojų, darbininkų ir valstiečių visuose pasaulio kampuose.

Bet visų svariausiu ir įtikinamiausiu įrodymu yra greitas tarybų žemės, socializmo žemės progresas, ir nesustabdomas žmonijos žygiavimas į komunizmą, kuris pertvarkys mūsų planetą ir padarys ją laimingais namais kiekvienam dirbančiajam.

Jonui Kaškaičiui

Pro debesų klodus storiausius,
Kurie aprėpę mūsų dausas,
Pro ūkanų volus giliausius,
Paskleisk didžias Prošvaisčių gausas

Labiausia tiems, kurie nemato
To, kas už ūkanų įvyksta;
Kurie tiesos dar nesuprato—
Tie dar užaušusiems prilygsta.

Pašvieskie jiems, kad susiprastų,
Iš svaigalų išsiblaivytų,
Teisybės taką kad surastų,
Įsimokslinimą įgytų.

Tiesos ir vilties tavo žodžiai
Žiedais poezijos rėdysis...
Tesemia juosius liaudis godžiai—
Tai žibintas tamsoj didysis.

A. Dagilis.

Radioaktingumas ir naujovinė medicina

(Tąsa nuo 120-to pusl.)

spinduliavimas nusilpsta ir tuomet jį galima lieti laukan. Jeigu didesnę kiekį radioaktingo šlapimo išliesi išvietėn, metaliniai vandentiekio bei nuobėgų vamzdžiai taps radioaktingi ir bus pavojinga juos paliesti. Dar daugiau: radioaktingas šlapimas, patekęs upėn, gali užnuodinti pakrančių augmenis, o jais, savo keliu, gali užsinuodinti žmonės bei gyvuliai, kurie tais augmenimis minta.

Ligonis, gavęs didelę radioaktingų izotopų dozę, pats tampa kitiems pavojingas — jo skydinė liauka smarkiai spinduliuoja. Taigi jo lankytojai gali gauti anemiją (mažakraujystę) ar šiaip kokią kitą kraujo ligą. Dėl to per pirmąsias penkias dienas jį lankyti gana pavojinga.

Radioaktingasai iodas naudingas ne tik skydinės liaukos gydymui, bet ir diagnozei. Pasi- reiškus bile kokiam kalbamosios liaukos su-

trikimui, mažais kiekiais duodamas iodas parodo organo būklę: gūžį, vėžį, etc. Gi jeigu jau skydinis vėžys yra išsiplėtęs kitose kūno dalyse (metastasis), Geigerio instrumentas (Geiger counter) parodo ten radioaktingąjį iodą esant.

Taigi, kol kas, tik du radioaktingi izotopai pasirodė esą naujovinei medicinai labiau naudingi: fosforas ir iodas. Juodu yra, kaip jau matėme, gana tikslūs diagnozės nustatymui bei gydymui bent keturių ligų — gūžio, skydinio vėžio, kaulų smegenų ir limfinių audinių. Ateityje, neabejotina, rasis vertingų izotopų ir daugiau.

Šiuo metu mūsų krašte jau yra apie 100 ligoninių, besinaudojančių radioaktingųjų izotopų paslaugomis. Toliau bus jų daugiau. Šiam darbui reikalinga ne tik komplikuota aparatūra, bet ir techniškai lavintas personalas ja operuoti. Čia yra būtinas gydytojo ir fiziko bendradarbiavimas.

STATEMENT OF THE OWNERSHIP, MANAGEMENT, AND CIRCULATION REQUIRED BY THE ACT OF CONGRESS OF AUGUST 24, 1912, AS AMENDED BY THE ACTS OF MARCH 3, 1933, AND JULY 2, 1946 (Title 39, United States Code, Section 233)

Of Šviesa published Quarterly at 110-12 Atlantic Ave., Richmond Hill, N. Y. for October 1st, 1950.

1. The names and addresses of the publisher, editor, managing editor, and business manager are:

Publisher American Lithuanian Workers Literary Ass'n, 110-12 Atlantic Ave., Richmond Hill, N. Y.

Editor Anthony Bimba, 110-12 Atlantic Ave., Richmond Hill 19, N. Y. Managing Editor Anthony Bimba, 110-12 Atlantic Ave., Richmond Hill, N. Y.

Business Manager D. M. Sholomskas, 110-12 Atlantic Ave., Richmond Hill, N. Y.

2. The owner is: (If owned by a corporation, its name and address must be stated and also immediately thereunder the names and

addresses of stockholders owning or holding 1 percent or more of total amount of stock. If not owned by a corporation, the names and addresses of the individual owners must be given. If owned by a partnership or other unincorporated firm, its name and address, as well as that of each individual member, must be given.)

Anthony Bimba, President, 110-12 Atlantic Ave., Richmond Hill, N. Y.

D. M. Sholomskas, Secretary, 110-12 Atlantic Ave., Richmond Hill, N. Y.

Dr. J. J. Kashkevich, Treas., 530 Summer Ave., Newark, N. J.

3. The known bondholders, mortgagees, and other security holders owning or holding 1 percent or more of total amount of bonds, mortgages, or other securities are: (If there are none, so state.) None.

4. Paragraph 2 and 3 include, in cases where the stockholder or security holder appears upon the books of the company as trustee or in any other fiduciary relation, the name of the person or corporation for whom such trustee is acting;

also the statements in the two paragraphs show the affiant's full knowledge and belief as to the circumstances and conditions under which stockholders and security holders who do not appear upon the books of the company as trustees, hold stock and securities in a capacity other than of a bona fide owner.

5. The average number of copies of each issue of this publication sold or distributed, through the mails or otherwise to paid subscribers during the 12 months preceding the date shown above was: (This information is required from daily, weekly, semiweekly, and tri-weekly newspapers only.)

D. M. SHOLOMSKAS, Bus. Mgr. Sworn to and subscribe before me this 26th day of September, 1950. (SEAL)

LILLIAN BELTE

Notary Public, State of New York. No. 24-0235050.

Qualified in Kings County
Cert. filed with Kgs. Co., Clk. & Reg.
Term Expires March 30, 1951.